

บทที่ 3

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค

การพิจารณาคดีผู้บริโภคในประเทศไทย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อยๆ เนื่องจากการร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคต่างๆ แต่เดิมมีหลักการแนวคิดทฤษฎีที่มาจากพื้นฐานความคิดว่า ผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจมีความเท่าเทียมกันในฐานะของคู่สัญญาเพราะในขณะนั้น ยังไม่เกิดการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่เด่นชัดมากนัก แต่เมื่อมีการพัฒนาสินค้าและบริการโดยใช้วัสดุสังเคราะห์แทนวัสดุธรรมชาติมากขึ้น ทำให้พบว่าผู้ประกอบธุรกิจรายใหญ่ก็มีความรู้ไม่เท่ากัน ผู้บริโภคและผู้ประกอบธุรกิจไม่มีความเท่าเทียมกันอีกต่อไป และนำไปสู่การพัฒนากฎหมายและกระบวนการพิจารณาคดีคุ้มครองผู้บริโภคของประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทยมากยิ่งขึ้น ดังที่จะกล่าวรายละเอียดในบทนี้

3.1 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551

เดิมผู้บริโภคที่ได้รับความเดือดร้อนเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการจะฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายหรือสิ่งอื่นแก่ผู้ประกอบธุรกิจ ต้องฟ้องและดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแพ่ง

ต่อมารัฐสภาได้ตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 ขึ้นใช้บังคับโดยมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2551 ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในศาลยุติธรรมได้ง่ายขึ้น ไม่ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีแพ่งที่มีขั้นตอนที่ค่อนข้างยุ่งยากซับซ้อน เหตุผลในการใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ โดยที่ปัจจุบันระบบเศรษฐกิจมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และมีการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการมากขึ้นในขณะที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องของคุณภาพสินค้าหรือบริการตลอดจนเทคนิคการตลาดของผู้ประกอบธุรกิจ ทั้งยังขาดอำนาจต่อรองในการเข้าทำสัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าและบริการ ทำให้ผู้บริโภคถูกเอารัดเอาเปรียบอยู่เสมอ นอกจากนี้ เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นกระบวนการในการเรียกร้องค่าเสียหายต้องใช้เวลาและสร้างความยุ่งยากให้แก่ผู้บริโภคที่จะต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ ซึ่งไม่อยู่ในความรู้เห็นของตนเอง อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีสูง ผู้บริโภคจึงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบจนบางครั้ง

นำไปสู่การใช้วิธีการที่รุนแรงและก่อให้เกิดการเผชิญหน้าระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับกลุ่มผู้บริโภคที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมอันส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศสมควรให้มีระบบวิธีพิจารณาคดีที่เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภค เพื่อให้ผู้บริโภคที่ได้รับความเสียหายได้รับการแก้ไขเยียวยาด้วยความรวดเร็ว ประหยัดและมีประสิทธิภาพ อันเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ขณะเดียวกันเป็นการส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจหันมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการให้ดียิ่งขึ้น

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค มีดังนี้

3.1.1 คำนิยาม คดีผู้บริโภค

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 3 กำหนด คำนิยามคดีผู้บริโภค หมายความว่า

(1) คดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่นกับผู้ประกอบธุรกิจซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ¹

(2) คดีแพ่งตามกฎหมายเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย

(3) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องพันกันกับคดีตาม (1) หรือ (2)

(4) คดีแพ่งที่มีกฎหมายบัญญัติให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้

คดีตาม มาตรา 3 (1) จำแนกได้ 2 กรณี

1. คดีแพ่งที่ผู้บริโภค หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตาม มาตรา 19 หรือตามกฎหมายอื่นฟ้องผู้ประกอบการเป็นจำเลยที่เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ

ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนตามมาตรา 19 นั้น กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองมีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเมื่อมีผู้บริโภคเข้ามาร้องเรียนต่อคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคและคณะกรรมการเห็นว่าการดำเนินคดีนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคเป็นส่วนรวม²

¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. มาตรา 3 (1).

² พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2552. มาตรา 39.

ในกรณีมีปัญหาว่าคดีใดเป็นคดีผู้บริโภครหรือไม่ ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกระบวนการพิจารณาใดๆ ที่ได้กระทำไปก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยนั้น³

2. ศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีผู้บริโภค แยกประเภทได้เป็น

(1) ศาลชั้นต้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มิได้จัดตั้งศาลชำนาญพิเศษ เพื่อพิจารณาคดีพิพาทคดีผู้บริโภคโดยเฉพาะ จึงอยู่อำนาจพิจารณาคดีพิพาทคดีของศาลยุติธรรม ได้แก่ ศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลจังหวัดและศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม แต่ในกรณีศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นศาลชำนาญพิเศษที่มีอำนาจพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ⁴ ซึ่งมีวิธีพิจารณาคดีของศาลเป็นพิเศษอยู่แล้ว แม้อคดีการค้าระหว่างประเทศบางคดีจะเป็นคดีผู้บริโภคก็ไม่อาจนำพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาใช้บังคับหรือใช้บังคับร่วมกันได้

(2) ในชั้นอุทธรณ์พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค ได้กำหนดให้จัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคในศาลอุทธรณ์และศาลอุทธรณ์ภาคขึ้น ส่วนชั้นฎีกาแม้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค จะมีได้บัญญัติจัดตั้งแผนกคดีผู้บริโภคขึ้นในศาลฎีกา แต่ศาลที่ตั้งแผนกคดีผู้บริโภคขึ้นในศาลฎีกา โดยอาศัยอำนาจตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 4

(3) ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจรับฟ้อง แยกพิจารณาได้ดังนี้

ก. ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้อง ผู้ประกอบธุรกิจพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคไม่ได้กำหนด ศาลชั้นต้นที่จะรับฟ้องไว้โดยเฉพาะ การฟ้องดังกล่าวอาจฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือสิ่งอื่น อาจเป็นคดีมีทุนทรัพย์หรือไม่มีทุนทรัพย์เข้าลักษณะเป็นคดีหนี้เหนือบุคคล ต้องฟ้องต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 4 (1) และมาตรา 4 ตรี ฟ้องต่อศาลที่ผู้ประกอบธุรกิจมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลหรือต่อสถานที่มูลคดีเกิดขึ้นในเขตศาล

หากผู้ประกอบธุรกิจไม่มีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรและมูลคดีไม่ได้เกิดในราชอาณาจักร ถ้าโจทก์เป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรให้ศาลคดีต่อศาล

³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. มาตรา 8.

⁴ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. 2539. มาตรา 9.

แพ่งหรือศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่เขตศาล ถ้าผู้ประกอบการธุรกิจมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวหรือถาวรฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์สินนั้นอยู่ในเขตศาลได้ด้วย

ข. ผู้ประกอบการธุรกิจฟ้องคดีผู้บริโภคราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค กำหนดให้ต้องฟ้องต่อศาลที่ผู้บริโภคราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลได้เพียงแห่งเดียว⁵

3.1.2 การฟ้องคดีผู้บริโภค

การฟ้องคดีผู้บริโภคต้องเสนอข้อหาต่อศาลโดยทำเป็นคำฟ้อง โดยพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค วางหลักว่า การฟ้องคดีผู้บริโภค โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือหนังสือก็ได้ ในกรณีที่โจทก์ประสงค์จะฟ้องด้วยวาจา ให้เจ้าพนักงานคดีจัดให้มีการบันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้องแล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

คำฟ้องต้องมีข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีรวมทั้งคำขอบังคับชัดเจนพอที่จะทำให้เข้าใจได้ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องและชัดเจนขึ้นก็ได้⁶

กรณีคำฟ้องเป็นหนังสือต้องกล่าวถึงข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี รวมทั้งคำขอบังคับให้ชัดเจนพอที่จะทำให้เข้าใจได้ ในกรณีที่ผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ต้องระบุชื่อและที่อยู่ผู้บริโภคให้ชัดเจนอาจมีผู้บริโภคหลายคนก็ได้ ถ้าสมาคมที่คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภครับรองเป็นโจทก์และมีการเรียกค่าเสียหาย จะเรียกค่าเสียหายแทนผู้บริโภคได้แต่เฉพาะผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกของสมาคมนั้น ในขณะที่ยื่นฟ้องเท่านั้น⁷

คำฟ้องเป็นหนังสือต้องใช้แบบพิมพ์ ผบ.1 ตามประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม เรื่องแบบพิมพ์ในคดีผู้บริโภค และนอกจากนี้ในการบรรยายฟ้องต้องระบุสถานที่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก และหมายเลขโทรศัพท์ของคุณความเท่าที่ทราบไว้ในคำฟ้องด้วย⁸ และเจ้าพนักงานคดีมีอำนาจให้คำแนะนำแก่โจทก์เพื่อจัดทำคำฟ้องให้ถูกต้องครบถ้วนได้ หากเจ้าพนักงานคดีพบว่าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญในบางเรื่องก่อนจะนำคำฟ้องไปเสนอต่อศาล⁹

⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551. มาตรา 17.

⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551. มาตรา 20.

⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551. มาตรา 19 วรรคสอง.

⁸ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของ เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551. ข้อ 8.

⁹ ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของ เจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551. ข้อ 6.

กรณีฟ้องด้วยวาจา ผู้ฟ้องคดีหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศคต้องไปพบเจ้าพนักงาน แสดงความประสงค์ฟ้องคดีด้วยวาจา เจ้าพนักงานคดีต้องจดรายละเอียดแห่งคำฟ้องลงในแบบ พิมพ์ ผบ.1 แล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อเป็นสำคัญเจ้าพนักงานคดีต้องเสนอคำฟ้องต่อศาลในวันนั้น ซึ่งถือเป็นวันยื่นคำฟ้อง

3.1.3 ค่าธรรมเนียมศาล

โจทก์ซึ่งเป็นผู้ประกอบธุรกิจฟ้องคดีผู้บริโศคและผู้เสียหายที่มีใช้ผู้บริโศคฟ้อง ผู้ประกอบการตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ต้องเสียค่าขึ้นศาลในศาลชั้นต้นตามจำนวนทุนทรัพย์ ตามตาราง 1 ท้ายประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง ในอัตราร้อยละ 2 บาท แต่ไม่เกิน 200,000 ของจำนวนทุนทรัพย์ไม่เกิน 50 ล้านบาท ส่วนที่เกิน 50 ล้านบาท เสียร้อยละ 0.1 บาท หากเป็นคดีทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท ฟ้องเป็นคดีมโนสำเร้ เสียค่าขึ้นศาลร้อยละ 2 บาท แต่ไม่เกิน 1,000 บาท¹⁰ หากเป็นคดีไม่มีทุน ทรัพย์เสียค่าศาลคดีละ 200 บาท นอกจากนี้ในทุกคดีหากมีคำขอให้ชำระหนี้ในอนาคตรวมอยู่ต้อง เสียค่าขึ้นศาลเพิ่มอีกคดีละ 100 บาท

ค่าขึ้นศาลในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาเสียตามอัตราเดียวกับศาลชั้นต้น ตามทุนทรัพย์ที่ พิพาทในชั้นอุทธรณ์ ชั้นฎีกา คดีมโนสำเร้ก็คิดค่าขึ้นอุทธรณ์ชั้นฎีกาแบบคดีสามัญ

คดีที่ผู้บริโศคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโศคฟ้องผู้ประกอบธุรกิจได้รับยกเว้นค่า ฤชาธรรมเนียมทั้งปวง คือ โจทก์ไม่ต้องเสียค่าขึ้นศาล แต่ไม่รวมถึงความรับผิดในค่าฤชาธรรมเนียม ในชั้นที่สุด¹¹

3.1.4 เจ้าพนักงานคดี

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค กำหนดให้มีเจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีผู้บริโศคตามที่ศาลมอบหมาย ดังต่อไปนี้¹²

1. โกล่เกลี่ยคดีผู้บริโศค
2. ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน
3. บันทึกคำพยาน
4. ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและหลังการพิจารณา

¹⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 190 จัตวา.

¹¹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ.2551. มาตรา 18.

¹² พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโศค พ.ศ.2551. มาตรา 4.

5. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือนั้น เช่น บันทึกคำฟ้อง คำให้การ กรณีที่โจทก์ฟ้องคดีด้วยวาจา หรือจำเลยให้การด้วยวาจา ช่วยทำบัญชีระบุพยาน ทำคำร้อง คำขอสัญญาประนีประนอมให้แก่คู่ความ เป็นต้น

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

คุณสมบัติของเจ้าพนักงานคดี¹³

ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานคดี ต้องมีคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้

1. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโททางกฎหมายหรือปริญญาเอกทางกฎหมาย
2. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมาย เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาและได้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายตามที่ ก.ศ.¹⁴ กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งปี
3. สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางกฎหมายและปริญญาในสาขาวิชาอื่นที่ ก.ศ. กำหนด ซึ่งไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และได้ประกอบวิชาชีพตามที่ ก.ศ. กำหนดเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสี่ปี

ให้เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาแต่งตั้งบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติดังกล่าวเป็นเจ้าพนักงานคดี ทั้งนี้ ตามระเบียบที่ ก.ศ. กำหนด

3.1.5 กำหนดเวลาในการพิจารณาคดี¹⁵

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาผู้บริโภคกำหนดกรอบเวลาในการพิจารณาว่า เมื่อศาลสั่งรับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็วและออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลตามกำหนดนัด เพื่อการไต่ถามถ้อยคำให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน ให้ศาลส่งสำเนาคำฟ้องหรือสำเนาบันทึกคำฟ้องให้จำเลย และสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

จำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือก่อนวันนัดพิจารณาก็ได้

¹³ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาผู้บริโภค พ.ศ. 2551. มาตรา 5.

¹⁴ ก.ศ. คือ คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม.

¹⁵ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาผู้บริโภค พ.ศ.2551. มาตรา 24, มาตรา 35.

การนั่งพิจารณาสี่บิพยาน ให้ศาลนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ศาลจะมีคำสั่งเลื่อนได้ครั้งละไม่เกิน 15 วัน

3.1.6 การไกล่เกลี่ย

การไกล่เกลี่ยคดีผู้บริโภคมักจะทำการไกล่เกลี่ยในวันนัดพิจารณา พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 วางหลักว่า ในวันนัดพิจารณา เมื่อโจทก์และจำเลยมาพร้อมกันแล้วให้เจ้าพนักงานคดีหรือบุคคลที่ศาลกำหนดหรือที่คู่ความตกลงกันทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันก่อน ในการไกล่เกลี่ย ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือผู้ไกล่เกลี่ยเห็นสมควรผู้ไกล่เกลี่ยจะสั่งให้ดำเนินการเป็นความลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้ หลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการไกล่เกลี่ย ให้เป็นไปตามข้อกำหนดประธานศาลฎีกา¹⁶ การไกล่เกลี่ย ต้องกระทำโดยผู้มีอำนาจไกล่เกลี่ย ซึ่งได้แก่

1. ศาลที่พิจารณาคดี
2. เจ้าพนักงานคดี
3. ผู้ประนีประนอมประจำศาลที่ศาลแต่งตั้ง
4. บุคคลที่คู่ความตกลงกัน

ศาลเป็นผู้ดำเนินการพิจารณาย่อมมีอำนาจทำการไกล่เกลี่ยได้ตามอำนาจหน้าที่ของศาลโดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 20 เจ้าพนักงานคดีมีอำนาจไกล่เกลี่ยตามที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคกำหนด ส่วนผู้ประนีประนอมประจำศาลมีอำนาจไกล่เกลี่ยตามที่ศาลเห็นสมควรแต่งตั้งให้ทำการไกล่เกลี่ยแทนเจ้าพนักงานคดี แต่สำหรับบุคคลที่คู่ความตกลงกันให้ทำการไกล่เกลี่ยนั้นคู่ความจะต้องแจ้งต่อเจ้าพนักงานคดีหรือศาลระบุดสถานที่ติดต่อ และหมายเลขโทรศัพท์ของบุคคลนั้น เจ้าพนักงานต้องรายงานความประสงค์ให้ศาลทราบ ถ้าศาลเห็นชอบจะมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีติดต่อไปยังบุคคลนั้นให้มาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ถ้ายอมรับเป็นผู้ไกล่เกลี่ยก็มาทำหน้าที่ได้

ส่วนวิธีการไกล่เกลี่ยนั้นหากศาลจะทำการไกล่เกลี่ยเองก็เป็นไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 19 ถึงมาตรา 20 ทวิ หากศาลมิได้ไกล่เกลี่ยด้วยตัวเอง ในวันนัดพิจารณาเมื่อคู่ความมาพร้อมกันแล้วเจ้าพนักงานคดีหรือผู้ประนีประนอมประจำศาลที่ศาลแต่งตั้งหรือบุคคลที่คู่ความตกลงกันให้ทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความเจรจาตกลงกัน

¹⁶ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. มาตรา 25.

ก่อนศาลออกนั่งพิจารณาสอบคำให้การ ถ้าคู่ความตกลงกันได้และประสงค์จะถอนฟ้อง ให้ศาลสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้องและจำหน่ายคดีออกจากสารบบความ หรือหากประสงค์จะทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ก็ให้เจ้าพนักงานคดีช่วยจัดทำสัญญาประนีประนอมยอมความให้ เมื่อสัญญาไม่ขัดต่อกฎหมายก็ให้ศาลพิพากษาคดีไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความ แต่ถ้าคู่ความตกลงกันไม่ได้ศาลต้องสอบคำให้การและดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป และหากจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานศาลจะนัดสืบพยานในระบบต่อเนื่อง

3.1.7 ระบบการสืบพยาน

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค กำหนดระบบการสืบพยานไว้ดังนี้สืบก่อนหลัง กล่าวคือคดีมีประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการหรือการดำเนินการใด ๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการธุรกิจ ให้การพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่แก่ผู้พิพาทให้คู่ความทราบ และจะกำหนดให้คู่ความฝ่ายใดนำพยานมาสืบก่อนหรือหลังก็ได้¹⁷

นอกจากนี้คดีตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งเป็นคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 มาตรา 3 (2) ซึ่งกำหนดให้ผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อผู้เสียหายนั้น ผู้ประกอบการจะพ้นความรับผิดได้ ต้องพิสูจน์ในคดีดังกล่าว¹⁸

ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบตามที่เห็นสมควร ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานที่จำเป็นแล้วรายงานให้ศาลทราบ รวมทั้งมีอำนาจเรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานเพื่อประกอบพิจารณาได้ แต่พยานหลักฐานที่ได้มาต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าว

ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาได้ แต่ต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควรในอันที่จะขอให้เรียกผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้ง หรือเพิ่มเติมความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

¹⁷ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. มาตรา 29, มาตรา 32.

¹⁸ พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย. มาตรา 5, มาตรา 7.

เมื่อได้สืบพยานหลักฐานตามที่จำเป็นและคู่ความได้แถลงการณ์ถ้าหากมีเสร็จแล้ว ให้ถือว่า การพิจารณาเป็นอันสิ้นสุดและให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็ว แต่ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง หากศาลเห็นว่าเป็นการจำเป็นที่จะต้องนำพยานหลักฐานมาสืบเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลทำการสืบพยานหลักฐานต่อไปได้ ซึ่งอาจรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ด้วยโดยไม่จำเป็นต้องมีฝ่ายใดร้องขอ

ในการสืบพยานไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเอง ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานคู่ความหรือทนายความจะซักถามพยานได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลให้ศาลมีอำนาจซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม

3.1.8 คำพิพากษาหรือคำสั่ง¹⁹

คำพิพากษาหรือคำสั่งคดีผู้บริโภคนิติบุคคล กฎหมายได้ให้อำนาจศาลที่จะมี คำพิพากษาและคำสั่งซึ่งขาดตัดสินคดีในลักษณะที่มีนัยสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค จึงวางหลักเกณฑ์การทำคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งขาดตัดสินคดีแตกต่างไปจากคดีแพ่งโดยทั่วไปดังนี้

1. คำพิพากษาหรือคำสั่งไม่จำเป็นต้องมีรายการครบถ้วนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 141 แต่อย่างน้อยต้องแสดงข้อเท็จจริงที่ฟังได้โดยสรุป และคำวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดีพร้อมเหตุผลของคำวินิจฉัยนั้น

2. ศาลมีอำนาจพิพากษาหรือสั่งคดีเกินคำขอได้ กล่าวคือ ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็น โจทก์ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าจำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้องหรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายต้องฟ้อง ศาลมีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยให้ถูกต้องหรือกำหนดวิธีการบังคับให้เหมาะสมได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอบังคับของโจทก์ก็ตาม แต่ข้อที่ศาลยกขึ้นวินิจฉัยนั้นจะต้องเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความยกขึ้นมาว่ากล่าวแล้วโดยชอบ

3. ศาลมีอำนาจในการกล่าวสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งไว้ในคำพิพากษา กล่าวคือ ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัย และในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพันวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งแต่ก่อนการแก้ไขต้องให้โอกาสคู่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน

¹⁹ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551. มาตรา 38 ,มาตรา 39 ,มาตรา 40 ,มาตรา 44.

4. ศาลมีอำนาจไม่ถือความนิติบุคคลเป็นสำคัญ (Piercing the Corporate Veil) กล่าวคือในคดีที่ผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล หากข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้น หรือดำเนินโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภครวม หรือมีการยกย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควรให้ศาลมีอำนาจเรียกหุ้นส่วนผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากบุคคลดังกล่าว เข้ามาเป็นจำเลยร่วม และให้มีอำนาจพิพากษาบุคคลเช่นว่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภคได้ด้วย เว้นแต่ผู้นั้นจะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำการดังกล่าว หรือในกรณีของผู้รับมอบทรัพย์สินนั้นจากนิติบุคคล จะต้องพิสูจน์ได้ว่าตนได้รับทรัพย์สินมาโดยสุจริต และเสียค่าตอบแทน

ผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคล ร่วมรับผิดชอบไม่เกินทรัพย์สินที่ผู้นั้นได้รับจากนิติบุคคลนั้น

3.1.9 การสงวนสิทธิในการแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่ง(มาตรา 40)

ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยและในเวลาพิพากษาคดีเป็นการพ้นวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้โอกาสคู่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน

3.1.10 อำนาจศาลในการพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้า(มาตรา 41)

ในคดีที่ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคเป็นโจทก์ฟ้องขอให้ผู้ประกอบธุรกิจรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของสินค้า หากศาลเชื่อว่าความชำรุดบกพร่องดังกล่าวมีอยู่ในขณะส่งมอบสินค้านั้น และไม่อาจแก้ไขให้กลับคืนสภาพที่ใช้งานได้ตามปกติ หรือถึงแม้จะแก้ไขแล้วแต่หากนำไปใช้บริโภคแล้วอาจเกิดอันตรายแก่ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้บริโภคที่ใช้สินค้านั้น ให้ศาลมีอำนาจพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคแทนการแก้ไขซ่อมแซมสินค้าที่ชำรุดบกพร่องนั้นก็ได้ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงลักษณะของสินค้าที่อาจเปลี่ยนแปลงทดแทนกันได้ พฤติการณ์ของผู้ประกอบธุรกิจ ตลอดจนความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย และหากข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้บริโภคได้รับประโยชน์จากการใช้สินค้าหรือได้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สินค้านั้น ให้ศาลมีคำสั่งให้ผู้บริโภคชดเชยค่าใช้ทรัพย์สินหรือ ค่าเสียหาย แล้วแต่กรณีให้แก่ผู้ประกอบธุรกิจนั้นได้ตามที่เห็นสมควร

3.1.11 อำนาจศาลในการสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้น(มาตรา 42)

ถ้าการกระทำที่ถูกลงโทษเกิดจากการที่ผู้ประกอบธุรกิจกระทำโดยเจตนาเอาเปรียบผู้บริโภคโดยไม่เป็นธรรมหรือจงใจให้ผู้บริโภคได้รับความเสียหายหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงไม่นำพาต่อความเสียหายที่จะเกิดแก่ผู้บริโภคหรือกระทำการอันเป็นการฝ่าฝืนต่อความรับผิดชอบในฐานะผู้มีอาชีพหรือธุรกิจอันยอมเป็นที่ไว้วางใจของประชาชน เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้ผู้ประกอบธุรกิจชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้บริโภคให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับ ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบธุรกิจได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบธุรกิจ การที่ผู้ประกอบธุรกิจได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้บริโภคมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

3.1.12 อำนาจศาลเกี่ยวกับสินค้าที่เป็นอันตราย(มาตรา 43)

ในคดีผู้บริโภค เมื่อศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือจำหน่ายคดีเสียจากสาระบบความ หากข้อเท็จจริงปรากฏแก่ศาลว่ายังมีสินค้าที่ได้จำหน่ายไปแล้วหรือเหลืออยู่ในท้องตลาดอาจเป็นอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้บริโภคโดยส่วนรวม และไม่อาจใช้วิธีการป้องกันอย่างอื่นได้ ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งดังต่อไปนี้

1. ให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดการประกาศและรับสินค้าดังกล่าว ซึ่งอาจเป็นอันตรายคืนจากผู้บริโภคเพื่อทำการแก้ไขหรือเปลี่ยนให้ใหม่ภายในเวลาที่กำหนดโดยค่าใช้จ่ายของผู้ประกอบธุรกิจเอง แต่ถ้าเป็นกรณีที่ไม่อาจแก้ไขหรือดำเนินการตามที่กล่าวข้างต้นได้ ก็ให้ใช้ราคาตามที่ศาลเห็นสมควรโดยคำนึงถึงลักษณะและสภาพของสินค้าขณะรับคืน รวมทั้งความสุจริตของผู้ประกอบธุรกิจประกอบด้วย

2. ห้ามผู้ประกอบธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่เหลืออยู่และให้เรียกเก็บสินค้าที่ยังไม่ได้จำหน่ายแก่ผู้บริโภคกลับคืนจนกว่าได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงสินค้านั้นแล้วให้มีความปลอดภัย แต่ถ้าเป็นกรณีที่ไม่สามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ศาลจะมีคำสั่งห้ามผู้ประกอบธุรกิจผลิตหรือนำเข้าสินค้านั้นก็ได้และหากเป็นที่สงสัยว่า ผู้ประกอบธุรกิจจะเก็บสินค้าที่เหลือไว้เพื่อจำหน่ายต่อไป ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจทำลายสินค้านั้นด้วย

3.1.13 การยื่นคำร้องขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนฟ้อง(มาตรา 52)

ก่อนยื่นฟ้องคดีผู้บริโภค หากมีเหตุเช่นเดียวกับกรณีที่จะทำให้โจทก์มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งจัดให้มีวิธีคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาตามมาตรา 252 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือมีความจำเป็นต้องขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำการ

หรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อคุ้มครองเพื่อประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนร่วม ผู้ที่จะเป็นโจทก์อาจยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้องเพื่อใช้วิธีการชั่วคราวดังกล่าวก่อนฟ้องได้

3.1.14 การขอลงหมายบังคับคดีทันทีโดยไม่ต้องออกคำบังคับ(มาตรา 64)

ในการบังคับยังถูกหนีตามคำพิพากษา ก่อนมีการขอลงหมายบังคับคดีจะทำให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาได้รับความเสียหาย และหากเงินเข้าจะไม่อาจบังคับคดีได้ กฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาอาจมีคำฝ่ายเดียวต่อศาล เพื่อให้ขอลงหมายบังคับคดีไปทันทีโดยไม่ต้องจำเป็นต้องออกคำบังคับก่อนก็ได้

นอกจากพระราชบัญญัตินี้จะบัญญัติลักษณะพิเศษดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังวางหลักวิธีการพิจารณาพื้นฐานไว้ดังต่อไปนี้

1. หลักความสะดวกและประหยัด เป็นหลักการสำคัญเพื่อให้ผู้บริโภคมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น ดังปรากฏอยู่ในมาตรา 18 ที่กำหนดให้ผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวง หรือมาตรา 20 และมาตรา 26 ที่ให้โจทก์และจำเลยสามารถยื่นฟ้องหรือให้การด้วยวาจาได้ เป็นต้น

2. หลักความรวดเร็ว มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยเร็วและไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้ประกอบการเกินสมควร ดังปรากฏอยู่ในมาตรา 24 และมาตรา 35 ที่กำหนดให้การนัดพิจารณาครั้งแรกจะต้องกระทำโดยเร็ว และในกรณีที่จำต้องสืบพยานจะต้องสืบพยานติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดี เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงเสียได้ หรือมาตรา 49 ที่บัญญัติให้การพิจารณาพิพากษาในศาลชั้นอุทธรณ์เป็นศาลชั้นที่สุดต้องดำเนินการให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว เป็นต้น

3. หลักไม่เป็นทางการ การดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีผู้บริโภคมีลักษณะที่ไม่เคร่งครัดต่อระเบียบพิธีการเหมือนคดีแพ่งทั่วไปเพื่อมิให้เอาชนะกันโดยอาศัยเทคนิคทางกฎหมาย ดังปรากฏอยู่ในมาตรา 9 ที่ให้อำนาจศาลสั่งให้คู่ความทำการแก้ไขข้อผิดระเบียบหรือผิดหลงภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนดได้ หรือมาตรา 15 ที่ศาลอาจมีคำสั่งให้ยื่นหรือขยายระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ตามความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือมาตรา 25 ที่เน้นการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเป็นหลักในการระงับข้อพิพาท

4. หลักสุจริต การใช้สิทธิภายใต้พระราชบัญญัตินี้จะต้องกระทำด้วยความสุจริตไม่ว่าจะเป็นฝ่ายผู้ประกอบการหรือฝ่ายผู้บริโภค ดังที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 12 ซึ่งบังคับว่าในการใช้สิทธิหรือการกระทำการนี้ ผู้ประกอบการต้องกระทำด้วยความสุจริต หรือมาตรา 18 วรรคสอง

ที่กำหนดสภาพบังคับว่า ถ้าผู้บริโภครู้หรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคนำคดีมาฟ้องโดยไม่มีเหตุผลสมควรให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับยกเว้นก็ได้หรือมาตรา 41 ที่ให้อำนาจศาลสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าใหม่ให้แก่ผู้บริโภคได้นั้นจะต้องคำนึงถึงความสุจริตของผู้บริโภคประกอบด้วย เป็นต้น

5. หลักไต่สวน เป็นบทบาทของศาลในการพิจารณาคดีผู้บริโภค ซึ่งเป็นบทบาทใหม่ในลักษณะไต่สวนที่แตกต่างจากระบบกล่าวหาแบบเดิมที่คู่ความจะต้องนำพยานหลักฐานมาสู้ให้ศาลเห็น โดยศาลมีหน้าที่ชี้แจงนำพยานหลักฐานที่คู่ความนำสืบ แต่ระบบไต่สวนศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เอง โดยอาศัยเจ้าหน้าที่และหน่วยงานต่าง ๆ เป็นเครื่องมือดังปรากฏอยู่ในมาตรา 33 ที่กำหนดว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความแจ้งชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามสมควรหรือมาตรา 34 ที่ให้ศาลเป็นผู้ซักถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใดที่เกี่ยวข้องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม เป็นต้น

6. หลักฟังความสองฝ่าย เป็นหลักการที่มีอยู่เดิมแต่พระราชบัญญัตินี้ได้บัญญัติไว้ให้ชัดเจน ดังปรากฏอยู่ในมาตรา 33 ที่บัญญัติว่า พยานหลักฐานที่ได้มาเนื่องจากศาลสั่งให้เจ้าพนักงานคดีตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐาน รวมทั้งที่เรียกสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค หน่วยงาน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อมูลหรือให้จัดส่งพยานหลักฐานจะต้องให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ และไม่ตัดสิทธิคู่ความในอันที่จะโต้แย้งพยานหลักฐานดังกล่าวหรือมาตรา 40 ที่กำหนดให้ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้โอกาสคู่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน เป็นต้น

7. หลักการตีความกฎหมายผู้บริโภค เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการใช้บังคับกฎหมายในทุกระดับไม่ว่าศาลหรือสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค และจะทำให้ศาลต้องศึกษาให้เข้าใจถึงมาตรฐานทางการค้าว่าทำอย่างไร ในกรณีที่ผู้ประกอบธุรกิจทำมีลักษณะต่ำกว่ามาตรฐานหรือไม่ ดังปรากฏอยู่ในมาตรา 12 ที่กำหนดให้การใช้สิทธิของตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี ผู้ประกอบธุรกิจต้องกระทำด้วยความสุจริต โดยคำนึงถึงมาตรฐานทางการค้าที่เหมาะสมภายใต้ระบบธุรกิจที่เป็นธรรม

3.1.15 สถิติคดีผู้บริโภคนในศาลชั้นต้นบางศาลในเขตภาค 1

ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลสถิติคดีผู้บริโภคนในศาลชั้นต้นในเขตภาค 1 จำนวน 5 ศาล นับแต่วันที่ 25 สิงหาคม 2551 ซึ่งเป็นวันทำการวันแรกที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคน พ.ศ. 2551 มีผลใช้บังคับ ถึงวันที่ 30 เมษายน 2552 รายละเอียดปรากฏตามตารางทำนองนี้

ตารางที่ 1 ตารางสถิติคดี

ลำดับที่	ชื่อศาลและประเภทคดี	จำนวนคดี	ร้อยละ
1	ศาลจังหวัดตลิ่งชัน	6,612	
	ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์	6,487	
	ผู้บริโภคนเป็นโจทก์	125	1.89
2	ศาลจังหวัดนนทบุรี	1,395	
	ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์	1,363	
	ผู้บริโภคนเป็นโจทก์	32	2.34
3	ศาลแขวงนนทบุรี	6,819	
	ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์	6,776	
	ผู้บริโภคนเป็นโจทก์	43	0.63
4	ศาลแขวงธนบุรี	4,691	
	ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์	4,650	
	ผู้บริโภคนเป็นโจทก์	41	0.78
5	ศาลแขวงดุสิต	1,767	
	ผู้ประกอบธุรกิจเป็นโจทก์	1,734	
	ผู้บริโภคนเป็นโจทก์	33	1.87

3.2 ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีในคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551

ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 6 ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดเพื่อให้กระดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคเป็นไปด้วยความสะดวกรวดเร็ว และเที่ยงธรรม ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษา ประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดดังกล่าวมีเนื้อความทั้งหมดจำนวน 42 ข้อในส่วนของที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีดังนี้

ข้อ 9 ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว แต่ต้องไม่เกินสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งรับคำฟ้อง

ข้อ 16 ในกรณีที่คู่ความตกลงกันได้ซึ่งจะต้องมีการถอนฟ้องหรือทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน ให้ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยแนะนำและช่วยเหลือคู่ความในการจัดทำคำร้อง คำแถลง หรือสัญญาประนีประนอมยอมความที่จำเป็นแล้วทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งโดยเร็วแต่ถ้ายังไม่สามารถตกลงกันได้ และผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยเห็นควรเลื่อนการนัดพิจารณา ก็ให้ทำรายงานเสนอต่อศาลเพื่อขออนุญาตเลื่อนการนัดพิจารณาออกไป กรณีเช่นว่านี้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งเลื่อนการนัดพิจารณาได้ไม่เกินสามครั้ง ครั้งละไม่เกินเจ็ดวัน เว้นแต่ในกรณีที่มิพพฤติการณ์พิเศษ ศาลอาจมีคำสั่งเลื่อนการนัดพิจารณาออกไปได้ตามที่เห็นสมควร โดยต้องระบุพฤติการณ์พิเศษดังกล่าวไว้

ข้อ 19 ก่อนการสืบพยานให้ศาลแจ้งประเด็นข้อพิพาท ภาวะพินิจในแต่ละประเด็นและลำดับก่อนหลังในการนำพยานของคู่ความแต่ละฝ่ายเข้าสืบให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ

3.3 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ว่าด้วยการดำเนินการเพื่อรับรอง (Acknowledgment) คุ้มครอง (Protection) และบังคับตาม (Enforcement) ซึ่งสิทธิของบุคคลในอรรถคดีทางแพ่ง โดยการฟ้องร้องคดีต่อศาลหรือขอให้ได้รับความรับรองและบังคับตามสิทธิที่มี²⁰ กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงใช้กับคดีแพ่งซึ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชน

²⁰นิติการณ์ประสม.(2515). *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง*. (พระนคร : แสงทองการพิมพ์). หน้า 2.

หรือกับรัฐในฐานะที่ใช้สิทธิอย่างเอกชน เป็นประมวลกฎหมายที่รวบรวมกฎหมายเรื่องเดียวกันไว้ด้วยกัน โดยจัดเป็นหมวดหมู่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบแตกต่างจากพระราชบัญญัติธรรมดา เป็นกฎหมายที่บัญญัติเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติและการดำเนินคดีในศาลตั้งแต่เริ่มคดีจนเสร็จสิ้นกระบวนการตลอดจนการบังคับคดีโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาล สิทธิหน้าที่ของคู่ความและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เป็นการวางหลักเกณฑ์ว่าในการดำเนินคดีศาลนั้นคู่ความมีสิทธิตามกฎหมายวิธีพิจารณาที่จะทำเช่นนั้นได้หรือไม่และคู่ความมีหน้าที่จะต้องกระทำการใด ถ้าไม่กระทำการจะมีผลเช่นไร ซึ่งหลักการดำเนินคดีแบ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่สำคัญ มีดังนี้

3.3.1 มูลเหตุแห่งการฟ้องคดี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติหลักการเหตุแห่งการฟ้องคดีไว้ว่า เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต่อสู้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง²¹ ซึ่งแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. บุคคลใดที่ยื่นฟ้องคดีต่อศาล บุคคลนั้นจะต้องมีประโยชน์เกี่ยวข้องกับในมูลความผิดคดีนั้น หมายความว่า เมื่อมีการกระทำการหรืองดเว้นกระทำการที่ได้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใด บุคคลนั้นก็สามารฟ้องบุคคลที่กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอันเป็นการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ของตนได้ คดีประเภทนี้ เรียกว่าคดีมีข้อพิพาท เช่น คดีกู้ยืม คดีเช่าซื้อ เป็นต้น

2. บุคคลใดต้องใช้สิทธิทางศาล หมายความว่า การที่บุคคลใดจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อคุ้มครองสิทธิของตนหรือของบุคคลอื่น บุคคลนั้นต้องขอสิทธิจากศาลก่อนโดยไม่ต้องฟ้องผู้ใดเป็นจำเลย ซึ่งเรียกคดีเหล่านี้ว่า คดีไม่มีข้อพิพาท เช่น คดีจัดการมรดก คดีร้องขอแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน เป็นต้น

3. ศาลที่จะยื่นฟ้องคดีนั้นต้องยื่นต่อศาลที่มีอำนาจการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆ ตามบทบัญญัติพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เช่น ฟ้องต่อศาลในเขตที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่หรือฟ้องตามมูลคดีขึ้น

3.3.2 ศาลที่มีอำนาจรับฟ้อง

หลักสำคัญเรื่องเขตอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คือ ห้ามมิให้เสนอคำฟ้องต่อศาลใด เว้นแต่เมื่อได้พิจารณาถึงสภาพแห่งคำฟ้องและชั้นศาลแล้ว ปรากฏว่าศาลนั้นมีอำนาจที่จะพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยพระธรรมนูญศาลยุติธรรมและเมื่อได้พิจารณาถึงคำฟ้องแล้วปรากฏว่าคดีนั้นอยู่ในเขตศาลนั้นตาม

บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีความแพ่ง ว่าด้วยศาลที่จะรับคำฟ้องและตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กำหนดเขตศาลนั้นด้วย

การเริ่มฟ้องคดีในศาลยุติธรรมโดยปกติต้องเสนอคดีต่อศาลชั้นต้น เว้นแต่ คดีเลือกตั้งและคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กฎหมายให้ฟ้องเริ่มคดีที่ศาลฎีกา²¹ ศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งนั้น ประกอบด้วยศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง ศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลชำนาญพิเศษต่างๆ ได้แก่ ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากรกลาง ศาลล้มละลาย ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ แต่คดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคพ.ศ. 2551 เป็นคดีแพ่งธรรมดา ซึ่งอาจเป็นคดีมีทุนทรัพย์หรือไม่มีทุนทรัพย์ ศาลมีอำนาจรับฟ้องไว้พิจารณาจึงเป็นศาลแพ่ง ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาลแพ่งธนบุรี ศาลจังหวัด ศาลแขวง ศาลแขวงเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งมีทุนทรัพย์หรือจำนวนเงินหรือทรัพย์สินพิพาทไม่เกิน 300,000 บาท ศาลอื่นไม่จำกัดทุนทรัพย์ คดีผู้บริโภคบางประเภทเป็นคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศไม่ใช่คดีแพ่งธรรมดา ก็เป็นอำนาจของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศที่จะพิจารณาพิพากษา

เนื่องจากศาลชั้นต้นมีหลายศาล การฟ้องคดีจากศาลชั้นต้น โดยเฉพาะคดีที่มีข้อพิพาทนั้น ฟ้องต่อศาลต่างๆ ได้ดังนี้

1. คดีเกี่ยวกับหนี้เงินหรือทรัพย์สินอื่นซึ่งเป็นคดีมีทุนทรัพย์หรือคดีไม่มีทุนทรัพย์ ฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล หรือต่อศาลที่มีมูลคดีเกิดในเขตศาล ไม่ว่าจะจำเลยจะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่²²

2. คำฟ้องเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์หรือสิทธิหรือประโยชน์อันเกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ ให้เสนอต่อศาลที่อสังหาริมทรัพย์นั้นตั้งอยู่ในเขตศาล ไม่ว่าจะจำเลย จะมีภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรหรือไม่ หรือฟ้องต่อศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล²²

3. คำฟ้องอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวด้วยอสังหาริมทรัพย์ ไม่เกี่ยวกับสิทธิหรือประโยชน์ของอสังหาริมทรัพย์ จำเลยมิได้มีภูมิลำเนาในราชอาณาจักร ถ้าโจทก์เป็นผู้มีสัญชาติไทยหรือภูมิลำเนาอยู่ในราชอาณาจักรให้ฟ้องต่อศาลแพ่ง หรือต่อศาลที่โจทก์มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาล

²¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550. มาตรา 39 ,มาตรา 40.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 4 ทวิ.

และถ้าจำเลยมีทรัพย์สินที่อาจถูกบังคับคดีได้อยู่ในราชอาณาจักร ไม่ว่าจะป็นชั่วคราวหรือถาวร โจทก์จะเสนอคำฟ้องต่อศาลที่ทรัพย์สินอยู่ในเขตศาลก็ได้²³

4. คำฟ้องซึ่งอาจเสนอต่อศาลได้สองศาลหรือมากกว่านั้น ไม่ว่าจะป็นเพราะภูมิลำเนาของบุคคลก็ได้ เพราะที่ตั้งของทรัพย์สินก็ดี เพราะสถานที่เกิดมูลคดีก็ดีหรือเพราะมีข้อหาหลายข้อก็ดี ถ้ามูลความแห่งคดีเกี่ยวข้องกัน โจทก์จะเสนอคำฟ้องต่อศาลใดศาลหนึ่งเช่นว่านั้นก็²⁴

3.3.3 ค่าขึ้นศาล

ค่าขึ้นศาลเป็นส่วนหนึ่งของค่าธรรมเนียมศาล เป็นเงินที่ต้องชำระแก่ศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามที่กฎหมายกำหนด ค่าขึ้นศาลนั้นคู่ความที่ยื่นคำฟ้อง (Plaint) มีหน้าที่ต้องชำระเมื่อยื่นคำฟ้อง²⁵ โดยคำนวณตามจำนวนทุนทรัพย์ที่ยื่นคำฟ้องตามตาราง 1 ทำยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ดังนี้

1. คดีที่มีค่าขอปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ทุนทรัพย์ไม่เกิน 50 ล้านบาท เสียร้อยละ 2 บาท แต่ไม่เกิน 200,000 บาท ส่วนที่เกิน 50 ล้านบาท เสียร้อยละ 0.1 บาท
2. คดีที่มีค่าขอปลดเปลื้องทุกข์อันไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้เสียร้อยละ 200 บาท
3. คดีที่มีค่าขอปลดเปลื้องทุกข์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้และไม่อาจคำนวณเป็นราคาเงินได้รวมอยู่ด้วยกัน ค่าขึ้นศาลตามข้อ (1) แต่ไม่น้อยกว่าข้อ (2)
4. คดีที่มีค่าขอให้ชำระเงินที่ใช้จ่ายในอนาคต คิดเพิ่มอีกร้อยละ 100 บาทเมื่อได้ชำระค่าขึ้นศาลตามทุนทรัพย์แล้ว ต่อมาทุนทรัพย์อาจทวีขึ้นได้เนื่องจากการยื่นคำฟ้องเพิ่มเติมหรือโดยประการอื่น เช่น มีการทรัพย์สินที่พิพาทกันใหม่หรือโจทก์ฟ้องขับไล่จำเลยออกจากอสังหาริมทรัพย์ซึ่งเป็นคดีไม่มีทุนทรัพย์ ต่อมาจำเลยให้การต่อสู้กลายเป็นคดีมีทุนทรัพย์ศาลจะต้องเรียกค่าขึ้นศาลเพิ่มขึ้นเมื่อมีการยื่นคำฟ้องเพิ่มเติมหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดแล้วแต่กรณี²⁶

3.3.4 การไกล่เกลี่ย (Mediation)

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการทางเลือกที่สำคัญที่ศาลยุติธรรมนำมาปรับใช้เพื่อประโยชน์ในการระงับข้อพิพาทที่ขึ้นสู่ศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา

²³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 4 ตี.

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 5.

²⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 150.

²⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 150 วรรคสาม.

1920 และ 20 ทวิ ว่าด้วยการให้อำนาจศาลในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีแพ่งไม่ว่าจะอยู่ชั้นใด และมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคล

เพื่อช่วยศาลประนีประนอม ให้เกิดการ ตกลงยอมความกันระหว่างคู่กรณี กล่าวคือ ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะดำเนินไปแล้วเพียงใด ให้ศาลมีอำนาจที่จะไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีได้ตกลงกัน หรือประนีประนอมยอมความในข้อพิพาทนั้น²⁷ การไกล่เกลี่ยจึงกระทำได้ไม่ว่าจะอยู่ในขั้นตอนใดของการพิจารณาคดีกระทำได้ตั้งแต่โจทก์ยื่นฟ้องต่อศาลจนศาลตัดสินคดีนั้น โดยสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การสอบถามความสมัครใจของคู่กรณีซึ่งอาจกระทำได้ตั้งแต่มีการยื่นคำคู่ความของคู่กรณีของแต่ละฝ่าย หรือในวันนัดครั้งแรกของคู่กรณี หากคู่กรณีทั้งสองฝ่ายประสงค์จะมีการไกล่เกลี่ย ศาลก็จะจัดให้มีการไกล่เกลี่ย หรือก่อนการสืบพยานศาลอาจออกหมายนัดให้มีการไกล่เกลี่ยสืบพยานโดยไม่สอบถามคู่กรณีก่อน หรืออาจมีหนังสือเชิญชวนให้คู่กรณีไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนการสืบพยาน แต่ถ้าคู่กรณีแจ้งว่าไม่ประสงค์จะทำการไกล่เกลี่ยศาลก็ไม่บังคับให้คู่กรณีไกล่เกลี่ยแต่อย่างใด

ประเภทคดีที่อาจเข้าสู่ระบบไกล่เกลี่ย ได้แก่ คดีแพ่ง คดีอาญาที่ยอมความได้ และคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ซึ่งคู่กรณีตกลงกันและมีการถอนฟ้องการไกล่เกลี่ยมีทั้งที่กระทำในศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลชั้นฎีกา ถ้าศาลดังกล่าวทำการไกล่เกลี่ยเพื่อให้คู่ความให้ตกลงกันได้²⁸

3.3.5 การพิจารณาและสืบพยาน

การพิจารณาคดีและสืบพยานเป็นกระบวนการพิจารณาก่อนศาลชั้นขาดตัดสินคดี โดยในกรณีคดีมีข้อพิพาทซึ่งเป็นคดีที่มีโจทก์จำเลยเป็นคู่ความ การเสนอคำฟ้องต่อศาลโจทก์จะต้องเสนอคำฟ้องต่อศาลเป็นหนังสือ มีรายละเอียดในคำฟ้องตามแบบพิมพ์ของศาล เว้นแต่การฟ้องคดีมีทุนทรัพย์ไม่เกิน 300,000 บาท ซึ่งเป็นคดีมีโนสาเร่ โจทก์จะเสนอคำฟ้องเป็นหนังสือหรือวาจาก็ได้²⁹ ร้องขอให้ศาลส่งหมายนัดภายในกำหนด 7 วัน นับแต่วันยื่นคำฟ้อง³⁰ ซึ่งปัจจุบันให้มีการส่งหมายทางไปรษณีย์ หากไปรษณีย์ไม่สามารถส่งหมายให้จำเลยได้ศาลจะพิจารณามีคำสั่งต่อไป

²⁷ สำนักกรับข้อพิพาท สำนักงานยุติธรรม. (2550). *รวมบทความการไกล่เกลี่ยและการประนีประนอมข้อพิพาทและความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้อง*. กรุงเทพมหานคร. หน้า 78.

²⁸ เรื่องเดียวกัน. หน้า 47-48.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 172 วรรคแรก, มาตรา 191.

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 173 วรรคแรก.

การยื่นคำให้การ เมื่อส่งหมายเรียกและสำเนาคำฟ้องให้จำเลยโดยชอบแล้ว จำเลยจะต้องทำคำให้การยื่นต่อศาล ภายในกำหนด 15 วัน นับแต่วันได้รับหมายเรียกและสำเนาคำฟ้อง รวมทั้งกรณีที่จำเลยยื่นฟ้องแย้งโจทก์ โจทก์ต้องยื่นคำให้การแก้ฟ้องแย้งจำเลยภายใน 15 วัน เช่นกัน ส่วนคดีมีโนสาเร่จำเลยสามารถที่จะยื่นคำให้การได้ในเวลานัดพิจารณา หรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้

จากนั้นศาลจะมีการชี้สองสถาน (Settlement of Issues) คือการกำหนดประเด็นข้อพิพาทจากคำฟ้อง คำให้การและคำแถลงของคู่ความทั้งหลายในคดี เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท และหน้าที่นำสืบในปัญหาข้อเท็จจริง และกำหนดให้คู่ความนำพยานเข้านำสืบก่อนหรือหลัง³¹ ศาลมีอำนาจกำหนดวันชี้สองสถานได้โดยแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 15 วัน³² ในคดีที่ไม่มีประเด็นยุ่งยากเมื่อศาลได้รับคำฟ้องและคำให้การ ศาลจะกำหนดวันสืบพยาน โดยไม่ต้องมีการชี้สองสถานก็ได้

การนัดพิจารณา (Hearing) เมื่อศาลพิจารณาชี้สองสถานกำหนดประเด็นข้อพิพาท กำหนดหน้าที่นำสืบในประเด็นข้อพิพาทในข้อเท็จจริงและกำหนดหน้าที่นำสืบก่อน นำสืบหลังแล้ว หรือในกรณีที่ไม่มีกรชี้สองสถานเมื่อจำเลยยื่นคำให้การแล้ว หรือครบกำหนดแล้วจำเลยไม่ยื่นคำขอ ให้ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดให้ตนเป็นฝ่ายชนะคดีโดยขาดนัด ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานซึ่งมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 10 วัน นับแต่วันชี้สองสถาน หากไม่มีกรชี้สองสถาน ให้ศาลกำหนดวันสืบพยานแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 10 วัน³³

3.3.6 การพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง

ปัจจุบันศาลกำหนดนัดพิจารณาคดีแบบต่อเนื่อง³⁴ โดยศาลนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องกันไปทีละคดี การนัดพิจารณาคดีนอกจากกำหนดวันสืบพยานซึ่งเป็นวันนัดสืบพยานวันแรกแล้ว จะมีการกำหนดวันนัดสืบพยานวันอื่นๆ ติดต่อกันไปให้เพียงพอแก่ปริมาณพยานที่จะสืบไว้ล่วงหน้าด้วย ในทางปฏิบัติในวันชี้สองสถานหรือหากไม่มีกรชี้สองสถาน ศาลจะนัดพร้อมเพื่อประชุมปรึกษาคดี สอบถามคู่ความหรือโจทก์ในกรณีจำเลยไม่ยื่นคำให้การ ถึงจำนวนที่คู่ความประสงค์จะนำสืบและจำนวนเวลาที่จะใช้ในการสืบพยานที่ศูนย์นัดความของศาลตามจำนวนวันนัดที่ศาล

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 183 ทวิ.

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 182.

³³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 184.

³⁴ ระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยแนวทางปฏิบัติในการนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและต่อเนื่อง พ.ศ. 2545.

กำหนด โดยนัดต่อเนื่องกันทุกวันที่ทำการของแต่ละฝ่าย อาจมีการเว้นระยะได้เล็กน้อยประมาณ 7 วัน ระหว่างการสืบพยานของแต่ละฝ่าย

การนัดพิจารณาคดีอย่างแบบต่อเนื่อง ทำให้คดีมีกำหนดเป้าหมายที่แน่นอนที่จะเสร็จ การพิจารณาเป็นผลดีแก่คู่ความกว่าการกำหนดนัดพิจารณาแบบเก่า ที่ศาลและคู่ความกำหนดวันนัดพิจารณากันไปในแต่ละนัดที่มีวันว่างตรงกัน ซึ่งไม่รู้เป้าหมายว่าคดีจะเสร็จการพิจารณาเมื่อใด แต่การนัดพิจารณาคดีแบบต่อเนื่องมีผลทำให้คู่ความต้องรอคิวลำดับการนัดพิจารณา บางศาล อาจ 6 เดือน บางศาลอาจ 1 ปี บางศาลอาจมากกว่า 1 ปี ศาลยุติธรรมจึงนำระบบการไกล่เกลี่ย มาใช้เป็นกระบวนการเสริม จัดให้คู่ความได้พบกันในช่วงเวลา ก่อนถึงวันสืบพยานเพื่อการไกล่เกลี่ย ประนีประนอมกันผู้ที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยอาจเป็นผู้พิพากษาหรือผู้พิพากษาอาวุโสที่ไม่ใช่องค์คณะที่พิจารณาคดี หรือผู้ประนีประนอมที่บุคคลภายนอกหากคู่ความตกลงกันได้ โจทก์อาจถอนฟ้อง หรือคู่ความทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันและให้ศาลพิพากษาตามยอม ยกเลิกวันนัดสืบพยานที่นัดไว้

3.3.7 หลักพิจารณาคดีของศาล

ประกอบด้วยหลักสำคัญ 3 ประการ คือ

1. หลักความเป็นกลาง (Impartial)

ผู้พิพากษาที่ประกอบเป็นองค์คณะนั่งพิจารณาคดีจะต้องมีส่วนได้เสียไม่มีความลำเอียงข้างฝ่ายใด ต้องปราศจากอคติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง³⁵ กำหนดหลักการนี้ไว้ โดยเปิดโอกาสให้คู่ความ คัดค้านผู้พิพากษาได้ในเหตุใดเหตุหนึ่ง ดังต่อไปนี้

(1) ถ้าผู้พิพากษานั้นมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับคดีนั้น

(2) ถ้าเป็นญาติเกี่ยวข้องกับคู่ความ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งคือว่าเป็นบุพการีหรือ ผู้สืบสันดาน ไม่ว่าชั้นใด ๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้นหรือเป็นญาติที่เกี่ยวข้องพันทาง แต่งงานนับได้เพียงสองชั้น

(3) ถ้าเป็นผู้ที่ได้ถูกอ้างเป็นพยาน โดยที่ารู้ได้เห็นเหตุการณ์หรือโดยเป็น ผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษเกี่ยวข้องกับคดีนั้น

(4) ถ้าได้เป็นหรือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนหรือได้เป็นทนายความ ของคู่ความ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาแล้ว

(5) ถ้าได้เป็นผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีด้วยกันนั้นในศาลอื่นมาแล้วหรือเป็น อนุญาตตุลาการมาแล้ว

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 11 ,มาตรา 12.

(6) ถ้ามีคดีอีกเรื่องหนึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณาซึ่งผู้พิพากษานั้นเองหรือ ภริยา หรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของผู้พิพากษานั้น ฝ่ายหนึ่งพิพาทกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือภริยาหรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของคู่ความฝ่ายนั้นอีกฝ่ายหนึ่ง

(7) ถ้าผู้พิพากษานั้นเป็นเจ้าของหรือลูกหนี้หรือเป็นนายจ้างของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

(8) เหตุประการอื่นอันมีสภาพร้ายแรงซึ่งอาจทำให้การพิจารณาหรือพิพากษาคดีเสียความยุติธรรมไป

2. หลักการฟังความทุกฝ่าย (Hearing all the party)

ในคดีมีข้อพิพาทเป็นกรณีพิพาทกันของบุคคลตั้งแต่สองฝ่าย คำว่า “คู่ความ” มีความหมายรวมถึงโจทก์ จำเลย และผู้ร้องสอดถ้าหากมีด้วยในการพิจารณาคดีต้องฟังความจากทุกฝ่ายที่เป็นคู่ความ เริ่มตั้งแต่โจทก์ยื่นคำฟ้องต้องจัดส่งสำเนาคำฟ้องให้จำเลยทราบและกำหนดเวลาให้จำเลยยื่นคำให้การ คำให้การจำเลยต้องจัดทำสำเนามอบให้โจทก์ด้วย คู่ความฝ่ายใดยื่นคำร้องขอใดต้องจัดทำสำเนาเพื่อส่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งด้วย ศาลต้องสอบถามคู่ความอีกฝ่ายว่าจะคัดค้านหรือไม่ เว้นแต่เป็นคำร้องฝ่ายเดียวโดยเคร่งครัด เช่น คำร้องขอให้ออกหมายเรียกให้ให้การ ให้ยึดหรืออายัดทรัพย์สินก่อนคำพิพากษาให้ออกหมายบังคับคดี หรือให้จับให้กักขังจำเลยหรือลูกหนี้ตามคำพิพากษา ซึ่งศาลพิจารณาและมีคำสั่งไปได้ฝ่ายเดียวไม่ต้องฟังคู่ความฝ่ายอื่น การสืบพยานก็เช่นกัน เมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งนำพยานเข้าสืบเสร็จแล้ว คู่ความฝ่ายอื่นก็มีสิทธินำพยานของตนเข้าสืบ เว้นแต่คู่ความนั้นไม่ได้ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการนำสืบพยานหลักฐาน หรือในคดีที่จำเลยไม่ได้ให้ไม่ได้ให้ยื่นคำให้การหรือมาศาลเมื่อล่วงพ้นกำหนดเวลาที่ให้นำพยานของตนเข้าสืบแล้ว ย่อมไม่อาจนำพยานของตนเข้าสืบได้

3. หลักการพิจารณาคดีต่อหน้าคู่ความที่มาศาลโดยเปิดเผย³⁶

โดยปกติผู้พิพากษาจะนั่งพิจารณาคดีในศาล การพิจารณาคดีของศาลต้องกระทำต่อหน้าคู่ความทั้งหมดที่มาศาล จะไม่กระทำต่อคู่ความแต่เพียงบางฝ่ายเพราะจะทำให้คู่ความฝ่ายอื่นเกิดความเคลือบแคลงต่อความเป็นกลางได้ เว้นแต่ในบางกรณีเช่นการรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณศาล ศาลมีคำสั่งขังคู่ความบางคนประพฤติดันไม่สมควรออกไปจากห้องพิจารณาหรือบริเวณศาล หรือคู่ความบางฝ่ายขาดนัดไม่มาศาล ส่วนการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นคนทั่วไปแม้ไม่มีส่วนได้เสียก็เข้าฟังพิจารณาคดีได้ ทั้งนี้ เป็นหลักการที่สร้างโปร่งใสในการพิจารณาคดีให้สังคมช่วยตรวจสอบการใช้อำนาจตุลาการของศาล แต่ในบางกรณีบางเรื่อง เช่น

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 36.

คดีฟ้องขอหย่า ฟ้องขายหุ้น ฟ้องให้รับรองบุตร เป็นคดีที่กระทบต่อศีลธรรมและคุณธรรมของบุคคล และกระทบต่อสถานะทางสังคมของบุตร ศาลพิจารณาคดีโดยไม่เปิดเผยได้

3.3.8 คำพิพากษาหรือคำสั่ง

เมื่อการพิจารณาลิ้นสุด (The Trial is Over) ศาลต้องมีคำพิพากษา (Judgment) หรือ คำชี้ขาดตัดสินคดีในวันสิ้นพิจารณา แต่เพื่อการที่จะพิจารณาคดีต่อไป ศาลจะเลื่อนการพิจารณา หรือการทำคำสั่งต่อไปในวันหลังก็ได้ ตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ความยุติธรรม ทั้งนี้แล้วแต่ ความยากง่ายแห่งคดี³⁷ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดหลักกฎหมายไว้ว่า กรณีใดๆห้ามมิให้ศาลที่รับคำฟ้องคดีหรือรับคำร้องคดีไว้แล้วปฏิเสธไม่ยอมพิจารณาหรือมีคำสั่งชี้ ขาดคดี โดยอ้างว่าไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ใช้บังคับแห่งคดีหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ จะใช้บังคับนั้นเคลือบคลุมหรือไม่สมบูรณ์³⁸

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทำเป็นหนังสือและต้องกล่าวหรือแสดง³⁹

1. ชื่อศาลที่พิพากษาคดีนั้น
2. ชื่อคู่ความทุกฝ่ายและผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทนถ้าหากมี
3. รายการแห่งคดี
4. เหตุผลแห่งคำวินิจฉัยทั้งปวง
5. คำวินิจฉัยของศาลในประเด็นแห่งคดีตลอดทั้งค่าฤชาธรรมเนียม

คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นต้องลงลายมือชื่อผู้พิพากษาหรือทำคำสั่งหรือถ้าผู้พิพากษาคคน ใดลงลายมือชื่อไม่ได้ก็ให้ผู้พิพากษาอื่นที่พิพากษาหรือทำคำสั่งคดีนั้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาแล้วแต่ กรณี จุดแจ้งเหตุที่ผู้พิพากษาคคนนั้นมิได้ลงลายมือชื่อและมีความเห็นฟ้องด้วย คำพิพากษาหรือ คำสั่งนั้นแล้วกลัดไว้ในสำนวนความ

ในกรณีที่ศาลมีอำนาจทำคำสั่งหรือพิพากษาได้ด้วยวาจา การที่ศาลจะต้องทำรายงาน เกี่ยวด้วยคำสั่งหรือคำพิพากษานั้น ไม่จำเป็นต้องแจ้งรายการแห่งคดีหรือเหตุแห่งคำวินิจฉัย แต่เมื่อ คู่ความฝ่ายแจ้งความจำนงที่จะอุทธรณ์หรือได้ยื่นอุทธรณ์ขึ้นมาให้ศาลมีอำนาจทำคำสั่งแจ้งแสดง รายการข้อสำคัญหรือเหตุแห่งคำวินิจฉัยกลัดไว้กับบันทึกนั้นภายในเวลาอันสมควร

คดีมีในสำนวนนั้นให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งหรือคำพิพากษาด้วยวาจาได้⁴⁰

³⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 133 ตอนท้าย.

³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 134.

³⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 91.

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 194.

3.3.9 ห้ามศาลพิพากษาเกินคำขอ⁴¹

ในการทำคำพิพากษาหรือคำสั่งตัดสินคดีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดเป็นหลักการว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องตัดสินตามข้อหาในคำฟ้องทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใดๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง เว้นแต่

1. ในคดีฟ้องเรียกสังหาริมทรัพย์ให้พึงเข้าใจว่าเป็นประเภทเดียวกับฟ้องขอให้ขับไล่ จำเลยถ้าศาลพิพากษาให้โจทก์ชนะคดี เมื่อศาลเห็นสมควรศาลจะมีคำสั่งให้ขับไล่จำเลยก็ได้ คำสั่งเช่นนี้ให้ใช้บังคับตลอดวงศศญาติทั้งหลาย และบริวารของจำเลยที่อยู่บนอสังหาริมทรัพย์นั้น ซึ่งไม่สามารถแสดงอำนาจพิเศษให้ศาลเห็นได้

2. ในคดีที่โจทก์ฟ้องเรียกทรัพย์ใดๆเป็นของตนทั้งหมด แต่พิจารณาได้ความว่าโจทก์ควรได้ส่วนแบ่ง เมื่อศาลเห็นสมควรศาลจะพิพากษาให้โจทก์ได้รับแต่ส่วนแบ่งนั้นก็ได้

3. ในคดีที่โจทก์ฟ้องขอให้ชำระเงินพร้อมดอกเบี้ยจนถึงวันฟ้อง เมื่อศาลเห็นสมควร ศาลจะพิพากษาให้จำเลยชำระดอกเบี้ยจนถึงวันที่ได้ชำระเสร็จตามคำพิพากษาก็ได้

4. ในคดีที่โจทก์ฟ้องเรียกค่าเช่าหรือค่าเสียหายอันต่อเนื่อง คำนวณถึงวันฟ้อง เมื่อศาลเห็นสมควรศาลจะพิพากษาให้ชำระค่าเช่าและค่าเสียหายเช่นว่านี้ จนถึงวันที่ชำระเสร็จตามคำพิพากษาก็ได้

5. ในคดีที่อาจยกข้อกฎหมายอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นอ้างได้ นั้น เมื่อศาลเห็นสมควรศาลจะยกข้อเหล่านั้นขึ้นวินิจฉัย แล้วพิพากษาคดีไปก็ได้

6. ในคดีที่โจทก์ฟ้องขอให้ชำระเงินพร้อมด้วยดอกเบี้ยซึ่งมิได้มีข้อตกลงกำหนดอัตราดอกเบี้ยกันไว้ เมื่อศาลเห็นสมควรโดยคำนึงถึงเหตุสมควรและความสุจริตในการรู้ความหรือการดำเนินคดี ศาลจะพิพากษาให้จำเลยชำระดอกเบี้ยในอัตราสูงชันกว่าที่โจทก์มีสิทธิได้รับตามกฎหมาย แต่ไม่เกินร้อยละสิบห้าต่อปีนับตั้งแต่วันฟ้องหรือวันอื่นหลังจากนั้นก็ได้

ถ้าในระหว่างพิจารณาคดีคู่ความตกลงกันได้ โดยการไกล่เกลี่ยของศาลหรือ ผู้ประนีประนอมประจำศาล ก็จะมีการทำสัญญาประนีประนอมยอมความกัน และศาลเห็นว่าสัญญาไม่ฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ศาลจะมีคำพิพากษาให้คดีเสร็จเด็ดขาดไปตามสัญญาประนีประนอมยอมความนั้น⁴²โดยไม่ต้องทำคำพิพากษาหรือคำสั่งตัดสินคดีความวิธีการดังกล่าวข้างต้น

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 142.

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง. มาตรา 138.

ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นการรวบรัดทำให้คดีจบเร็วขึ้น เนื่องจากคดีมักจะมีรายละเอียด คล้ายๆ กัน ศาลจึงต้องการย่นระยะเวลาให้เร็วขึ้น คดีจะได้ไม่ค้างค้ำนานเกินไป และเป็นไปตาม คำของกฎหมายที่ว่า "ความยุติธรรมที่เนิ่นช้า คือความไม่ยุติธรรม"

นอกจากนี้ ประเด็นเรื่องการไกล่เกลี่ยนั้น ได้มีประกาศกระทรวงให้ฝ่ายปกครองอย่าง อำเภอมี่คนะไกล่เกลี่ยขึ้นมาเป็นของตัวเองด้วย

3.4.4 การขาดนัดพิจารณา

แม้ว่าจะมีความคล้ายคลึงกับคดีมโนสาเร่อยู่บ้าง แต่การขาดนัดพิจารณา มี ลักษณะเฉพาะต่างออกไปตามมาตรา 27 โดยเฉพาะจุดที่ "ไม่ว่าจำเลยจะมาศาลหรือไม่" หาก โจทก์ไม่มาศาลตามนัด ก็ให้จำหน่ายคดีได้เลย โดยไม่ต้องพิจารณาว่าจำเลยจะได้ขอให้พิจารณา ต่อหรือไม่อย่างวิ.แพ่ง มาตรา 202 แต่ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตาม "ไม่ว่าจำเลยจะมาศาลหรือไม่" แม้ โจทก์จะขาดนัดพิจารณาไปแล้ว ศาลก็ยังสามารถพิจารณาคดีต่อได้

ส่วนในวรรคต่อไปก็ทำให้เห็นว่า การที่จำเลยไม่มาศาลโดยไม่ได้ยื่นคำให้การไว้ ให้ถือว่า จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การเท่านั้น ซึ่งหากเป็นคดีแพ่งทั่วไปก็ต้องถือประเด็นตามคำฟ้องโจทก์ โดย ที่จำเลยไม่สามารถตั้งประเด็นใดๆ ได้ ทำได้แต่เพียงค้านประเด็นของโจทก์เท่านั้น เท่ากับว่าหากมี การพิจารณาคดีต่อจริงๆ จำเลยก็สามารถมาศาลเพื่อค้านประเด็นตามคำฟ้องโจทก์ได้อยู่แน่นอน แต่ถ้ามีการยื่นคำให้การไว้ก่อนหน้าแล้ว จะกลายเป็นว่าโจทก์ที่มาศาลสามารถขอให้มีการ พิจารณาคดีไปฝ่ายเดียวได้ เพราะถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณาทันที

ข้อสำคัญคือ ไม่ได้บัญญัติเรื่องการขอให้พิจารณาคดีใหม่ แม้จุดประสงค์หลักของการ ตราพ.ร.บ.ฉบับนี้คือต้องการให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่มาตรา 7 ก็เปิดช่องให้ สามารถนำมาตราเกี่ยวกับการพิจารณาคดีใหม่จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้

3.4.5 ภาระการพิสูจน์

ภาระการพิสูจน์นั้น พ.ร.บ. ต้องการผลักดันข้อเท็จจริงบางข้อให้ฝ่ายผู้ประกอบการเป็น ฝ่ายมีภาระในการพิสูจน์ เพราะเป็นข้อเท็จจริงในความรู้เห็นของฝ่ายตนโดยเฉพาะ เป็นการยากที่ จะให้ฝ่ายผู้บริโภคพิสูจน์ได้ว่าจริงหรือเท็จประการใด ตามมาตรา 29 นั้น กำหนดให้ข้อเท็จจริง เกี่ยวกับการผลิต การออกแบบ การให้บริการ หรือการดำเนินการใดๆ เป็นภาระพิสูจน์ของฝ่ายผู้ ประกอบธุรกิจ

นอกจากนี้ในส่วนของหลักฐานการฟ้องคดีนั้น พ.ร.บ.นี้ ได้บัญญัติยกเว้นไม่ให้นำมาใช้ ในคดีผู้บริโภคที่ผู้บริโภคฟ้องผู้ประกอบการให้รับผิด ตามมาตรา 10 วรรคแรก ส่วนแบบของ สัตถุยานั้น แม้จะไม่ถูกต้องก็สามารถฟ้องคดีได้ถ้ามีการวางมัดจำหรือชำระหนี้บางส่วนไว้ และข้อ สำคัญในทางพิจารณาคดีผู้บริโภคคือ

"มาตรา 94 ของ วิ.แพ่ง ไม่ให้นำมาใช้" ซึ่งหมายความว่า ในคดีผู้บริโภค สามารถนำสืบพยานบุคคลแทนพยานเอกสารได้ และนำสืบพยานบุคคลเพื่อตัดทอน หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขข้อความในเอกสารได้

3.4.6 การพิพาทและมิต่างๆที่ขาดตัดสินคดี

พ.ร.บ.วิ.ผู้บริโภคฯ ให้อำนาจพิเศษแก่ศาลในการพิพาทหรือมีคำสั่งชี้ขาดตัดสินคดีมากกว่าคดีแพ่งทั่วไป เช่น พิพาทเกินค่าชอในคดีที่ผู้บริโภคเป็นโจทก์ได้ (มาตรา 39) สงวนสิทธิในการแก้ไขค่าพิพาทหรือคำสั่งภายในเวลาไม่เกิน 10 ปี ในกรณีที่ไม้อาจหยั่งรู้ถึงความเสียหายที่แท้จริงได้ (มาตรา 40) พิพาทให้ผู้ประกอบธุรกิจเปลี่ยนสินค้าให้ใหม่ (มาตรา 41) กำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ (มาตรา 42) สั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจประกาศเรียกสินค้าคืน (มาตรา 43) และพิพาทให้หุ้นส่วน ผู้ถือ

3.5 กฎหมายในการพิจารณาคดีผู้บริโภคในประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นมีแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคที่เน้นการใช้มาตรการด้านกฎหมายของรัฐเป็นหลัก บังคับใช้กฎหมายเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้าและบริการของประชาชนดังจะเห็นได้จากการมีกฎหมายพื้นฐานเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่เรียกว่า The Consumer Protection Fundamental Law ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม ค.ศ. 1968 หรือ พ.ศ. 2511 ในกฎหมายฉบับนี้ กำหนดชัดเจนว่ารัฐมีหน้าที่หลักหลายประการในการคุ้มครองผู้บริโภคโดยไม่วะบว่าสิทธิของผู้บริโภคมีอยู่อย่างไร ก่อนหน้านั้นประเทศญี่ปุ่นก็มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภคเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในขณะใดขณะหนึ่ง เช่น หลังสงครามโลกมีปัญหาเรื่องความปลอดภัยในร้านอาหาร รัฐบาลเสนอกฎหมายความปลอดภัยในอาหาร หรือ Food Sanitation Law ออกใช้บังคับ การเปลี่ยนแปลงแนวคิดมาสู่ระบบการคุ้มครองผู้บริโภคโดยมีกฎหมายพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1961 เมื่อมีการก่อตั้งสภาที่เรียกว่า Council for Social Policy Improvement Strategies เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาต่อเลขาธิการขององค์กรด้านการวางแผนทางเศรษฐกิจ ที่เรียกว่า Economic Planning Agency สภาดังกล่าวนี้ต่อมาในปี 1965 ได้เปลี่ยนชื่อเรียกเป็นสภานโยบายทางสังคม หรือ Social Policy Council ได้มีบทบาทในการเสนอแนะนโยบายในการคุ้มครองผู้บริโภค

ในปี ค.ศ. 1968 สภา Die ผ่านกฎหมายพื้นฐานเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค หรือ The

Consumer Protection Fundamental Law กฎหมายฉบับนี้กำหนดให้รัฐบาลกลาง รัฐบาลท้องถิ่น ธุรกิจ และผู้บริโภค มีหน้าที่ในการคุ้มครองผู้บริโภค โดยเน้นการใช้มาตรการทางกฎหมายมหาชนของฝ่ายบริหารเป็นหลัก กล่าวคือ ให้รัฐบาลกลางออกกฎหมายสำคัญๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค จำนวน 9 กรณี ดังต่อไปนี้

1. การป้องกันอันตรายจากการบริโภค กำหนดไว้ในมาตรา 7 แห่งกฎหมาย

พื้นฐานด้านการคุ้มครองผู้บริโภค

2. มาตรการด้านความเที่ยงตรงในเรื่องน้ำหนักและการวัดกำหนดไว้ใน

มาตรา 8

3. การมีมาตรฐานที่เหมาะสม มาตรา 9

4. ฉลากสินค้า มาตรา 10

5. ประกันความเป็นธรรมและการแข่งขันเสรีทางการค้า มาตรา 11

6. ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้และการศึกษาของผู้บริโภค มาตรา 12

7. การเปิดโอกาสให้ผู้บริโภคได้แสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ มาตรา 13

8. วางรากฐานเกี่ยวกับเครื่องอำนวยความสะดวกในการทดสอบและตรวจสอบสินค้า

และบริการ มาตรา 14

9. ก่อตั้งระบบการร้องเรียนให้ผู้บริโภคได้มีช่องทางในการเรียกร้องเมื่อมีความเสียหาย

เกิดขึ้น มาตรา 15

ระบบการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศญี่ปุ่นจึงเป็นระบบที่ใช้กฎหมายที่กำหนดขึ้นตามกรอบแม่บทเป็นหลัก และมีกฎหมายที่ออกใช้บังคับตามกรอบที่กำหนดไว้ในกฎหมายพื้นฐาน Fundamental Law ที่กล่าวมาแล้วมากมาย ตัวอย่างเช่น กฎหมายที่เกิดขึ้นเพื่อความปลอดภัยตามกรอบมาตรา 7 แห่ง Fundamental Law

กฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยในผลิตภัณฑ์ยาและเคมีภัณฑ์ ตลอดจนผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในบ้านเรือน เครื่องใช้ไฟฟ้าแก๊สหุงต้ม รถยนต์บรรทุก มาตรฐานอาคารสิ่งปลูกสร้าง ฯลฯ

ในปี ค.ศ. 1973 สภาได้ผ่านกฎหมายเกี่ยวกับมาตรฐานเพื่อความปลอดภัยในการบริโภค ชื่อ Consumer Product Safety Law

ในปี ค.ศ. 1994 สภาผ่านกฎหมายความรับผิดชอบในผลิตภัณฑ์ Product liability Law ซึ่งผ่านการถกเถียงทางวิชาการและผ่านการเรียกร้องของผู้บริโภคและองค์กรต่างๆ มายาวนานกว่า 20 ปี กฎหมายฉบับนี้นับได้ว่าเป็นกฎหมายที่กำหนดสิทธิและบทบาทของผู้บริโภคในการคุ้มครองตน เมื่อประสบความเสียหายจากการบริโภคสินค้าหรือบริการ กล่าวคือ ให้ผู้บริโภคได้มีสิทธิ

เรียกร้องค่าเสียหายได้โดยไม่ต้องนำสืบถึงความจงใจหรือประมาทเลินเล่อเพียงแต่คาดว่ามี ความบกพร่องในผลิตภัณฑ์ และความเสียหายเกิดขึ้นจากความบกพร่องนี้ก็นับได้ว่าเป็นการเปิด โอกาสให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งเพื่อชดใช้เยียวยาได้ โดยมีวิธีการนำสืบแตกต่างจากคดี ละเมิดทั่วไป

นักกฎหมายญี่ปุ่นบางฝ่ายเห็นว่า การนำสืบประเด็นดังกล่าวไม่จำเป็นต้องชัดเจนจน ปรากฏจากข้อสงสัย ขอเพียงสืบให้เห็นว่าความบกพร่องนั้นเป็นที่ประจักษ์ว่าไม่ควรเกิดขึ้นตาม ความคาดหมายธรรมดาของผู้บริโภค ก็น่าจะถือได้ว่าสืบถึงความบกพร่องแล้ว

3.5.1 ระบบการระงับข้อพิพาทนอกศาล

จัดให้มีระบบการร้องเรียนที่ทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงการเยียวยา ชดใช้ความเสียหาย

ปัจจุบันมีองค์กรภาครัฐซึ่งทำหน้าที่ดังกล่าวทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น ได้แก่ The Japan Consumer Information Center (JCIC) ซึ่งต่อมาเรียกชื่อใหม่ว่า National center for Consumer Affairs (NCCA)

NCCA จะทำหน้าที่กระจายข้อมูลในระบบ Net-work ที่เรียกว่า (Pio-Net) หรือ Practical Living Information Online Network อันเป็นข้อมูลที่ประกอบด้วยสาระสำคัญที่ควรรู้ และข้อร้องเรียนของผู้บริโภคทั่วประเทศไปยังเครือข่ายเพื่อผู้บริโภคในท้องถิ่นต่างๆ อันช่วยทำให้ เห็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของทั้งภาครัฐ ท้องถิ่น และเอกชน

นอกเหนือจากระบบระงับข้อพิพาทและการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคแล้ว ปัจจุบันมีการ ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งทำให้ผู้บริโภคที่เป็นผู้เสียหายสามารถอาศัย ข้อมูลที่ผู้ประกอบการธุรกิจซึ่งถูกกำหนดให้ต้องจัดการให้มีข้อมูลรายละเอียดต่างๆ เพื่อการดำเนิน ธุรกิจของตนให้ละเอียดมากขึ้น เพื่อให้ผู้บริโภคได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้นและได้ต่อสู้คดี ได้ง่ายขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้การแก้ไขให้มีการฟ้องคดีใน Small Claim Court ด้วย

3.5.2 วิธีพิจารณาคดีเล็กน้อย หรือ Small Claim Court

วิธีการพิจารณาคดีเล็กน้อย หรือ Small Claim Court ของประเทศญี่ปุ่น มีรูปแบบการ พิจารณาคดีแบบรวบรัด ซึ่งจะเป็นคดีประเภทการเรียกคืนสินค้า การเรียกคืนเงินประกันจากการ เช่าอสังหาริมทรัพย์ การไม่จ่ายค่าล่วงเวลา การเรียกร้องค่าเสียหายในการซ่อมรถในกรณี อุบัติเหตุทางรถยนต์ ซึ่งมีระบบการพิจารณาคดีโดยมีกระบวนการที่ไม่มีความยุ่งยาก ช้า ช้อน ความรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย และที่สำคัญ สามารถดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียว ได้ โดยมีทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น โจทก์ จำเลย ทนายความของทั้งสองฝ่ายและพยานหลักฐาน

ต่าง ๆ มาอยู่พร้อมหน้ากัน จึงทำให้มีการเรียกวิธีการพิจารณาคดีแบบนี้ว่า “ศาลโต๊ะกลม (Round Table court)” ซึ่งอยู่ภายใต้กฎหมายชื่อ “Japanese Small Claims Procedure” โดยมีการประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1998 ซึ่งได้นำรูปแบบมาจากวิธีพิจารณาคดีเล็กน้อยของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ตัวเอง ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนที่มีคดีความเล็กน้อยได้มีโอกาสใช้สิทธิทางศาลเพื่อแก้ไขเยียวยา ความเสียหาย โดยการทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นศาลของประชาชน” เป็นที่พึงของประชาชนเมื่อเกิดคดีความ

วิธีพิจารณาคดีเล็กน้อย หรือ Small Claim Court ของประเทศญี่ปุ่นดังกล่าวมีหลักการ 3 ประการ กล่าวคือ

1. เจ้าหนี้ที่จะใช้สิทธิผ่านกระบวนการนี้ ต้องมีจำนวนหนี้ไม่เกินกว่า 600,000 เยน ถึงแม้ศาลพิจารณาคดีรวบรัดตามปกติ จะมีเขตอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่มีมูลค่าสิ่ง 1,400,000 เยน ก็ตาม ทั้งนี้ ตามมาตรา 368 (1) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศญี่ปุ่น

2. โจทก์มีหน้าที่ต้องจัดทำคำฟ้องเพื่อให้มีการพิจารณาคดี เมื่อได้มีการยื่นคำฟ้องให้พิจารณาคดีแบบเล็กน้อย ทั้งนี้ ตามมาตรา 368 (2) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งรายละเอียดของคำฟ้องต้องมีข้อความดังนี้ “ข้าพเจ้าขอให้มีการพิจารณาคดีโดยการใช้กระบวนการพิจารณาคดีเล็กน้อย ข้าพเจ้าในฐานะโจทก์ได้ขอใช้กระบวนการพิจารณาคดีแบบรวบรัดในปีนี้เป็นจำนวน 2 ครั้งแล้ว”

3. โจทก์มีสิทธิยื่นฟ้องคำต่อศาลเพื่อขอให้มีการพิจารณาคดีเล็กน้อยได้ไม่เกิน จำนวน 10 ครั้งต่อปี และโจทก์มีหน้าที่ต้องเปิดเผยจำนวนคดีที่ได้ยื่นฟ้องต่อศาลพิจารณาคดีรวบรัด ทั้งนี้ ตามมาตรา 368 (3) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศญี่ปุ่น

จะเห็นได้ว่า ข้อพิพาทหลักของการใช้วิธีพิจารณาคดีเล็กน้อย คือ การจำกัดสิทธิเรียกร้องที่เป็นจำนวนเงินที่เป็นคดีความต้องไม่เกิน 600,000 เยนหรือในกรณีของสิทธิเรียกร้องที่อยู่ในรูปแบบอื่น แต่มูลค่าเทียบเท่าเป็นตัวเงินไม่เกินที่กำหนดไว้ ยกเว้น กรณีที่การส่งมอบสินค้าหรือการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ถึงแม้จำนวนมูลค่าสิทธิเรียกร้องจะอยู่ภายใต้จำนวนดังกล่าวก็ไม่สามารถมาดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบคดีเล็กน้อย วิธีพิจารณาคดีเล็กน้อยสามารถดำเนินการได้ทั้งในกรณีของ Objective Joint Claims หรือ Subjective Claims ทั้งนี้ ตามมาตรา 373 (3) (iv) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศญี่ปุ่น

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า การนำคดีขึ้นสู่วิธีพิจารณาคดีเล็กน้อย มีความสะดวกรวดเร็ว หรือมีการพิจารณาคดีแบบรวบรัด (Summary Court) กฎหมายจึงกำหนดจำนวนคดีที่โจทก์จะ

ขอให้ศาลพิจารณาคดีหรือนำคดีขึ้นสู่ศาลได้ ไม่เกินกว่า 10 ครั้งต่อปี ทั้งนี้เพื่อสร้างความเท่าเทียมให้กับประชาชน และไม่ให้สถาบันการเงินใช้วิธีพิจารณาคดีแบบนี้ ในการติดตามทวงหนี้ ลูกหนี้ที่มีจำนวนเล็กน้อยที่สามารถเข้าสู่วิธีพิจารณาคดีแบบนี้ได้ แต่เมื่อศึกษากฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคของไทยแล้ว กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้อย่างเช่นของประเทศญี่ปุ่นแต่อย่างใด ซึ่งคดีผู้บริโภคของไทยแล้ว กฎหมายไม่ได้กำหนดไว้อย่างเช่นของประเทศญี่ปุ่นแต่อย่างใด ซึ่งคดีเกี่ยวกับลูกหนี้กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน แล้วผิดนัดไม่ชำระหนี้ก็จะมีผลที่ผู้ประกอบการธุรกิจอาศัยกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคของไทยเป็นเครื่องมือได้ เพราะกฎหมายฉบับนี้ เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 แล้ว ถือว่าคดีที่ผู้บริโภคผิดนัดไม่ชำระหนี้แก่ผู้ประกอบการธุรกิจตามสัญญากู้ยืมเงินแล้ว ก็ย่อมถือเป็นคดีผู้บริโภคจึงเป็นปัญหาที่กฎหมายฉบับนี้มีผลใช้บังคับในวงกว้างอย่างมากซึ่งจะวิเคราะห์ในบทที่ 4 ต่อไป

ดังนั้น วิธีพิจารณาคดีเล็กน้อย หรือ Small Claim Court ในประเทศญี่ปุ่นมีลักษณะพิเศษดังนี้

1. มีความรวดเร็วในการทำคำพิพากษา กล่าวคือ โดยหลักแล้วจะต้องมีการส่งมอบคำพิพากษาทันทีหลังจากเสร็จกระบวนการแถลงด้วยวาจาต่อศาลแล้วแต่วิธีพิจารณาคดีประเภทนี้ การส่งมอบคำพิพากษาไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของเอกสารต้นฉบับที่ผู้พิพากษาได้ทำขึ้นเท่านั้น ธุรการศาลอาจส่งมอบเนื้อหาของคำพิพากษาโดยการอัดเทปและส่งเทปเหล่านี้ให้คู่กรณีก็ได้ หรืออาจมีการนัดเพื่อการส่งคำพิพากษาในอีกวันถัดมาก็ได้

2. คำสั่งให้มีการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว กล่าวคือ เมื่อผู้พิพากษารับคำฟ้องของโจทก์ที่ไม่ว่าจะรับทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน คำพิพากษาที่ออกมาจะต้องมีคำสั่งในเรื่องการพิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราว

3. มีแบบฟอร์มคำขอเข้าสู่กระบวนการวิธีพิจารณาคดีเล็กน้อยได้โดยง่าย โดยให้ประชาชนสามารถกรอกข้อมูลตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้ไว้จะมีบริการอยู่ที่เคาน์เตอร์บริการหน้าศาลพิจารณาคดีแบบรวบรัด

4. การฟ้องร้องคดีโดยวาจาได้ แทนลายลักษณ์อักษร (ตามมาตรา 271) และต้องมีความขัดแย้งแห่งข้อหา (ตามมาตรา 272)

5. ค่าธรรมเนียมสำหรับคดีเล็กน้อยมีราคาถูก ซึ่งปกติจะอยู่ระหว่าง 1% และ 2% ของจำนวนที่จะได้รับการจ่ายชดเชย ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่สมเหตุสมผล

กรณีของการการบังคับคดีพนักงานบังคับคดีมีสถานะเป็นเจ้าของหน้าที่ของรัฐ (Public Officer) แต่ไม่มีสถานะเป็นข้าราชการแล้วไม่ได้รับเงินเดือนจากเงินงบประมาณแผ่นดิน แต่ถือว่า

เป็นเจ้าพนักงานของศาลแขวงประจำท้องถิ่น สำหรับค่าธรรมเนียมให้เรียกเก็บตามที่กำหนดโดยข้อกำหนดของศาลฎีกา

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางแพ่งของประเทศญี่ปุ่น เช่นเดียวกับในประเทศฝรั่งเศส

1. กฎหมายวิธีพิจารณาความในคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางแพ่งของประเทศญี่ปุ่นถูกจัดอยู่ในหมวดของวิธีพิจารณาวินิจฉัยหรือวิธีพิจารณาพิเศษ (Special Proceedings) ซึ่งในหมวดที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาพิเศษของประเทศญี่ปุ่นนี้ประกอบไปด้วยวิธีพิจารณาพิเศษเป็นส่วนย่อย ๆ อีก 10 ส่วน⁴³ คือ

- 1) Proceedings in Summary Courts
  - (1) Special Rules Applicable to Action in Summary Courts.
  - (2) Proceeding for Pre-Commencement Compromise (wakai)
  - (3) Civil Conciliation (Minji Chotei)
  - (4) Summary Debt Collection Proceedings.
- 2) Special Proceedings for Actions on Promissory Notes.
- 3) Special Rules of Procedure for Administrative Litigation
- 4) Special Procedural Rules for Actions Concerning Personal Affairs
- 5) Bankruptcy Proceedings.
- 6) Composition Proceedings.
- 7) Corporate Reorganization.
- 8) Non – Contentions (or Ex Parte) Proceedings.
- 9) Domestic Affairs Conciliation
- 10) Arbitration

ในส่วนต่าง ๆ ทั้ง 10 ส่วน ของวิธีพิจารณาพิเศษนี้ ส่วนที่มีความสำคัญที่สุดกระบวนการพิจารณาใน Summary Courts ซึ่งรวมทั้ง Proceedings for Pre-Commencement Compromise, Civil Conciliation และ Summary Debt Collection Proceedings. ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาพิเศษเฉพาะคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยตรง

---

⁴³ Takaaki Hattori and dan fenno Henderson. Civil Coedure in Japan Chapter 9. Special Proceedings. p. 1 – 12.

การดำเนินการใน Summary Courts จะมีเกณฑ์พิเศษโดยเฉพาะ ซึ่งกฎเกณฑ์พิเศษเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่ง หรือนำมาใช้แทนกฎเกณฑ์ทั่ว ๆ ไป ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งโดยกฎเกณฑ์พิเศษที่ใช้ใน Summary Courts นี้ ตัวอย่างเช่น มีการใช้กฎเกณฑ์ที่เรียบง่ายไม่เป็นการดำเนินการดำเนินคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ⁴⁴ มีการประนีประนอมยอมความก่อนเริ่มคดี⁴⁵ การส่งเสริมสนับสนุนให้มีการแก้ปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นฉันทมิตรโดยการไกล่เกลี่ย และวิธีพิจารณาพิเศษสำหรับคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ⁴⁶

การดำเนินคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ในทางแพ่งของประเทศญี่ปุ่นจะดำเนินการใน Summary Courts ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งต่อไปจะได้กล่าวถึงวิธีพิจารณาใน Summary Courts ตามลำดับกล่าวคือ กรณีว่าด้วยกฎเกณฑ์พิเศษที่ใช้ในการฟ้องร้องดำเนินคดีใน Summary Courts (Special Rules Applicable to Actions in the Summary Courts) ผู้เขียนเข้าใจว่า Summary Courts ของประเทศญี่ปุ่นนี้จะเปรียบได้กับศาลแขวงในประเทศไทยเพียงจากในประเทศญี่ปุ่นได้แบ่งชั้นของศาลอย่างกว้าง ๆ เป็น 3 ระดับ คือ

1) ศาลสูง (High Courts) ซึ่งประกอบด้วยศาลอุทธรณ์ (Appeal Courts) และศาลฎีกา (Supreme Courts)

2) ศาลจังหวัด (District Courts)

3) ศาล Summary Courts

โดยปกติแล้วการฟ้องร้องดำเนินคดีใน Summary Courts นั้นจะอยู่ใต้บังคับของกฎเกณฑ์ทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่อย่างไรก็ดีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศญี่ปุ่นก็ได้กำหนดให้มีหลักเกณฑ์หรือกฎเกณฑ์พิเศษเพื่อประโยชน์ในเรื่องความรวดเร็วและความประหยัด ในกรณีของคดีข้อโต้แย้งทางแพ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ⁴⁷ พอสรุปได้ดังนี้

(1) การฟ้องคดีใน Summary Courts อาจกระทำได้ด้วยวาจา⁴⁸ นอกจากนั้นหากคู่ความทั้งสองฝ่ายสมัครใจมาศาลพร้อมกัน ศาลจะต้องเริ่มดำเนินการพิจารณาทันที แต่ในกรณีดังกล่าว

⁴⁴ Code of Civil Procedure of Japan. arts.352 – 355, 356 – 2 – 359.

⁴⁵ Code of Civil Procedure of Japan. arts.356.

⁴⁶ Code of Civil Procedure of Japan. Book V (arts.430 – 443).

⁴⁷ Code of Civil Procedure of Japan. art.352 กำหนดให้ Summary Courts มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่ง ซึ่งมีทุนทรัพย์ที่พิพาทหรือราคาที่เกี่ยวข้องน้อยกว่า 100,000 YEN.

⁴⁸ Code of Civil Procedure of Japan. art.150(2),(3),354 ในกรณีเช่นนี้โจทก์ต้องมาแจ้งถ้อยคำหรือมาแถลงต่อศาลด้วยวาจาที่ศาล ซึ่งจำศาลจะเป็นผู้บันทึกถ้อยคำหรือคำแถลงนั้นของโจทก์.

ในทางปฏิบัติไม่ค่อยเกิดขึ้น เนื่องจากศาลจะยุ่งอยู่กับการพิจารณาคดีในวันนั้นซึ่งได้นัดไว้ และไม่มีเวลาที่จะทำการพิจารณาคดีซึ่งไม่ได้นัดไว้ล่วงหน้า

(2) หมายถึงเรียกคู่ความ พยาน หรือคำคู่ความและเอกสารอื่น ๆ จะต้องไม่เป็นรูปแบบพิธีการอย่างในคดีสามัญ แต่อาจกระทำโดยวิธีการเพื่อให้เกิดความสะดวก เช่น โดยไปรษณียบัตร (Postcard) หรือโดยทางโทรศัพท์⁴⁹

(3) Summary Courts อาจสั่งให้พยานหรือผู้เชี่ยวชาญทำคำเบิกความหรือความเห็นเป็นหนังสือยื่นต่อศาลแทนการมาเบิกความด้วยวาจาต่อศาลได้⁵⁰

(4) สิ่งที่จะต้องระบุลงในรายงานกระบวนการพิจารณาหรือในคำตัดสิน อย่างเช่น ในคดีปกติอาจได้รับยกเว้นใน Summary Courts⁵¹

(5) Summary Courts อาจกำหนดให้มีคณะกรรมการหนึ่งคนหรือมากกว่าซึ่งเลือกมาจากประชาชนธรรมดา เพื่อเป็นผู้ช่วยเหลือศาลในการพิจารณาคดีหรือเพื่อให้คำแนะนำต่อศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา ซึ่งคณะกรรมการตัดสินดังกล่าวนี้เรียกว่า “Shiho lin” มีหน้าที่คอยแนะนำศาลในเรื่องของประสพการณ์ของสามัญสำนึก ของความเป็นประชานวมถึงการแนะนำด้วยเหตุผลอย่างอื่นในสถานการณ์เหตุการณ์อื่น ๆ และยังเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระหน้าที่ของศาลอีกด้วย⁵²

2. กระบวนวิธีพิจารณาอันเกี่ยวกับการไต่ถามประนีประนอมยอมความก่อนการเริ่มต้นคดี (Proceeding for Pre-Commencement)

กระบวนวิธีพิจารณาความใน Summary Courts ในประเทศญี่ปุ่นที่สำคัญอย่างหนึ่ง นอกเหนือไปจากการกำหนดให้มีกฎเกณฑ์พิเศษที่ใช้ในการฟ้องร้อง และดำเนินคดีใน Summary Courts ดังได้กล่าวมาแล้วนั้น ก็คือ กระบวนวิธีพิจารณาประนีประนอมยอมความก่อนเริ่มฟ้องคดี ซึ่งก่อนที่จะมีการฟ้องคดีกัน คู่ความซึ่งมีข้อพิพาทโต้แย้งอาจใช้กระบวนวิธีการประนีประนอมยอมความได้ โดยดำเนินการดังกล่าวได้ต่อศาล Summary Courts⁵³ ซึ่งคู่ความนั้นมีภูมิลำเนาหรือ

⁴⁹ Code of Civil Procedure of Japan. art.356-2 กฎเกณฑ์ของ Summary Courts นี้มุ่งหมายให้เป็นการเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าและรวดเร็วกว่า.

⁵⁰ Code of Civil Procedure of Japan. art.358-3 ในกรณีที่มีคำเบิกความหรือความเห็นเป็นหนังสือ พยานหรือผู้ชำนาญไม่ต้องสาบานตน.

⁵¹ Code of Civil Procedure of Japan. art.358-2,359.

⁵² Code of Civil Procedure of Japan. art.358-4.

⁵³ Code of Civil Procedure of Japan. art.356(1) คู่ความสามรถที่จะเลือกใช้กระบวนการนี้หรือดำเนินการเรื่องเป็นคดีก็ได้.

สถานที่ประกอบการงานอยู่ในขอบเขตอำนาจ กระบวนการดังกล่าวนี้ผู้ความสามารถเข้าใช้ได้โดยไม่ต้องคำนึงถึงจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันนั้นจะเกินอำนาจของ Summary Courts ซึ่ง Summary Courts จะดำเนินการส่งหมายกำหนดวันสำหรับการประนีประนอมยอมความกันให้ทั้งสองฝ่ายมีความตกลงร่วมกัน ซึ่งหากสามารถตกลงกันได้เป็นผลสำเร็จ ศาลก็จะระบวยละเอียดของความตกลงร่วมกันดังกล่าวในเอกสารรายงาน⁵⁴ หากไม่สามารถตกลงได้หรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่มาในวันนัดดังกล่าวและคู่ความมีความเห็นว่าควรดำเนินการฟ้องร้องเป็นคดีต่อไป กระบวนการในการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวก็เป็นการดำเนินคดีไป⁵⁵ ซึ่งค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นของกระบวนการประนีประนอมยอมความถือเป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในคดีซึ่งจะกำหนดความรับผิดชอบค่าใช้จ่าย ดังกล่าวเมื่อมีคำตัดสินชี้ขาดคดี⁵⁶

กระบวนการในการประนีประนอมยอมความนี้เป็นกระบวนการที่คู่ความใช้กันอย่างมากและในความเป็นจริงแล้วกระบวนการนี้เป็นส่วนหนึ่งของภารกิจและกิจการของ Summary Courts ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด ซึ่ง Summary Courts จะใช้กระบวนการประนีประนอมยอมความนี้ควบคู่กันไปกับวิธีพิจารณาที่รวบรัดและย่อสำหรับคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางแพ่ง (Summary Debt Collection Proceedings)

3. กระบวนการไกล่เกลี่ยในทางแพ่ง (Civil Conciliation) (Minji Chotei)

เป็นอีกกระบวนการหนึ่งในกระบวนการพิจารณาใน Summary Courts เพื่อแก้ปัญหาข้อโต้แย้งข้อพิพาทในทางแพ่ง ด้วยการตกลงยินยอมอย่างสันติและโดยให้เป็นกระบวนการที่ย่นย่อรวบรัด มีการปรับปรุงแก้ไขครั้งแรกในปี 1971 และครั้งล่าสุดในปี 1974 โดยมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเรื่องของการคัดเลือก สถานภาพ และคำตอบแทนของผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ย ซึ่งกำหนดโดย Supreme Courts และการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ที่พิจารณาคำวินิจฉัยขอบเขตของการพิจารณาตัดสินในกรณีของอุบัติเหตุที่เกิดจากการและกรณีการเรียกร้องค่าเสียหายจากมลพิษต่าง ๆ⁵⁷ ซึ่งในกรณีทั้งสองดังกล่าวผู้เรียกร้องสามารถดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ยต่อศาลที่ผู้นั้นมี

⁵⁴ Code of Civil Procedure of Japan. art.356(1) คู่ความสามารถที่จะเลือกใช้กระบวนการนี้หรือดำเนินการเรื่องเป็นคดีก็ได้.

⁵⁵ ในกรณีเช่นนี้ ถ้าจำนวนทุนทรัพย์ของโจทก์เกินกว่าอำนาจพิจารณาพิพากษาของ Summary Courts คดีก็จะถูกโอนไปยัง district court เพื่อที่จะดำเนินการพิจารณาต่อไป.

⁵⁶ Code of Civil Procedure of Japan. art.336(3).

⁵⁷ Civil Conciliation Rule act.10.

ภูมิลำเนาอยู่ในเขตได้ ซึ่งแต่เดิมจะต้องดำเนินการในศาลที่จำเลยมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเท่านั้น และไกล่เกลี่ยนี้ไม่คำนึงถึงจำนวนทุนทรัพย์

กระบวนการไกล่เกลี่ยนี้จะกระทำในศาลโดยคณะกรรมการไกล่เกลี่ย ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษา 1 คน และผู้ไกล่เกลี่ย 2 คน หรือมากกว่า ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยนี้ศาลจะเป็นผู้กำหนดโดยคัดเลือกจากผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ย

คณะกรรมการไกล่เกลี่ยจะพยายามให้คู่ความตกลงกันโดยสันติวิธี บางครั้งคณะกรรมการฯ ก็ดำเนินการตามการแนะนำของคู่ความ อย่างไรก็ตามคณะกรรมการฯ จะเลือกใช้มาตรการซึ่งเห็นว่าจำเป็นหรือเหมาะสม สมควร ซึ่งรวมถึงการกระทำดังต่อไปนี้ด้วย เช่น (1) อาจอนุญาตหรือเรียกบุคคลผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาในกระบวนการไกล่เกลี่ย⁵⁸ (2) ดำเนินการตามความต้องการของคู่ความ ซึ่งอาจมีคำสั่งให้ทุเลาการบังคับคดีตามสิทธิที่มีอยู่ในการโต้แย้งดังกล่าว⁵⁹ หรืออาจอนุญาต มีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้กระทำการใด ๆ อันอาจกีดกันขัดขวางต่อการไกล่เกลี่ย

เมื่อคู่ความได้มีการตกลงใด ๆ และเงื่อนไขดังกล่าวได้มีการบันทึกไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลแล้ว แต่หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ ศาลอาจสั่งให้ยุติการไกล่เกลี่ยและหลังจากนั้นคณะกรรมการฯ ก็อาจจัดทำคำตัดสินเพื่อชี้ขาด ลงมติเกี่ยวกับข้อโต้แย้งดังกล่าว ซึ่งรวมถึงมีคำสั่งให้จ่ายเงิน ส่งมอบทรัพย์สินหรือสั่งให้กระทำการอื่นได้⁶⁰ คำตัดสินเช่นว่านี้ไม่มีผลบังคับใด ๆ ต่อคู่ความ ถ้าคู่ความโต้แย้งคัดค้าน⁶¹ ซึ่งโดยปกติคณะกรรมการฯ จะไม่ค่อยทำคำตัดสินในกรณีเช่นนี้ เมื่อการไกล่เกลี่ยไม่สำเร็จ⁶²

กระบวนการไกล่เกลี่ยในทางแพ่ง เมื่อเป็นกระบวนการหนึ่งของวิธีพิจารณาใน summary courts เพื่อแก้ปัญหาข้อโต้แย้งข้อพิพาทในทางแพ่ง ด้วยการตกลงยินยอมอย่างสันติ และมุ่งหมายให้เป็นกระบวนการที่กระชับยืดหยุ่น มีการปรับปรุงแก้ไขเรื่อยมาโดยมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเรื่องของการคัดเลือก สถานภาพและคำตอบแทนของผู้ดำเนินการไกล่เกลี่ยซึ่งกำหนดโดย supreme courts กระบวนการไกล่เกลี่ยนี้จะทำในศาลโดยคณะกรรมการไกล่เกลี่ยซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษา 1 คน และผู้ไกล่เกลี่ย 2 คน หรือมากกว่า ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยนี้ศาลจะเป็นผู้กำหนดโดยคัดเลือกจากผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ย

⁵⁸ Civil Conciliation Rule act.11.

⁵⁹ Civil Conciliation Rule act.6.

⁶⁰ Civil Conciliation Rule act.17.

⁶¹ Civil Conciliation Rule act.18.

⁶² Civil Conciliation Rule act.14.

ในการไกล่เกลี่ยจะพยายามให้คู่ความตกลงกันโดยสันติวิธี บางครั้งคณะกรรมการก็ดำเนินการตามการแนะนำของคู่ความ อย่างไรก็ตามคณะกรรมการจะเลือกใช้มาตรการซึ่งเห็นว่าจะเป็นหรือเหมาะสม ซึ่งรวมถึงการกระทำดังต่อไปนี้ด้วย เช่น (1) อาจอนุญาตหรือเรียกบุคคลผู้มีส่วนได้เสียเข้ามาในกระบวนการไกล่เกลี่ย (2) ดำเนินการตามความต้องการของคู่ความ ซึ่งอาจมีคำสั่งให้ทุเลาการบังคับคดีตามสิทธิที่มีอยู่ในการโต้แย้งดังกล่าว หรืออาจอนุญาตโดยมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้กระทำการใด ๆ อันอาจขัดขวางต่อการไกล่เกลี่ย

เมื่อคู่ความได้มีความตกลงใด ๆ และเงื่อนไขดังกล่าวได้มีการบันทึกไว้ในรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลแล้ว ในกรณีดังกล่าวจะมีผลเช่นเดียวกับการประนีประนอมยอมความในศาล แต่หากคู่ความไม่สามารถตกลงกันได้ อาจสั่งให้ยุติการไกล่เกลี่ยและหลังจากนั้นคณะกรรมการก็อาจทำคำตัดสินเพื่อชี้ขาด ลงมติเกี่ยวกับข้อโต้แย้งดังกล่าว

4. วิธีพิจารณาความที่รวดเร็วและย่อเยื้อง สำหรับคดีที่เรียกร้อยหนี้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในทางแพ่ง Summary Debt Collection Proceedings)⁶³

ในการพิจารณาและคำนึงถึงการเรียกร้อย (Claim) ทางแพ่งในบางกรณี เช่น การเรียกร้อยเป็นตัวเงิน (a Claim for Money) การเรียกร้อยในจำนวนที่มีกำหนดแน่นอน (Fixed Amount) การเรียกร้อยในทรัพย์สินที่สามารถนำทรัพย์สินที่มีคุณภาพ และประเภทเดียวกันมาแทนได้ หรือสิ่งหาปริมาณทรัพย์สิน (Claim for Fungibles) หรือการเรียกร้อยทรัพย์สินสิ่งของหรือเงินมัดจำคืนในกรณีที่ทรัพย์สินสิ่งของ หรือจำนวนเงินดังกล่าวนั้นไม่มีความจำเป็นและหมดสิ้นภาระในการที่จะร้องใช้เป็นประกันหนี้ดังกล่าว แต่ผู้ที่ยึดถือครอบครองไว้ไม่คืนให้ (Negotiable Securities)⁶⁴ ซึ่งการเรียกร้อยซึ่งได้กล่าวมาทั้งหมดนี้มีจำนวนแห่งทุนทรัพย์สินที่พิพาทหรือราคาที่เรียกร้อยเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ในกรณีการเรียกร้อยเช่นนี้ในประเทศญี่ปุ่นบุคคลผู้ถูกโต้แย้งสิทธิและมีความประสงค์จะเรียกร้อย โดยทางศาลอาจกระทำได้โดยการร้องเรียนหรือเรียกร้อยต่อ Summary Courts โดยใช้กระบวนการวิธีพิจารณาความที่รวดเร็ว และย่อเยื้องสำหรับคดีเรียกร้อยหนี้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในทางแพ่ง

⁶³ Takaaki hattor and Fenno. Civil Procedure Japan.Chapter 9. P.10-12.

⁶⁴ Code of Civil Procedure of Japan. art.430. The Code of Civil Procedure of Japan. Translated by J.E.D.Eker D.C.L. International Lawyer. P. 86.

(Summary Debt Collection Proceedings) หรืออย่างน้อยที่สุดก่อนที่จะอาศัยหรือใช้วิธีการฟ้องอย่างคดีธรรมดาสามัญต่อไป⁶⁵

Summary Debt Collection Proceedings นี้เจ้าหนี้ผู้เรียกร้องสามารถใช้กระบวนการพิเศษนี้ได้โดยเริ่มต้นด้วยการยื่นหรือเสนอคำเรียกร้องของตนด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ต่อ Summary Court ซึ่งลูกหนี้มีภูมิลำเนาหรือมีสถานประกอบกิจการอยู่ในเขตอำนาจ โดยให้เจ้าหนี้ระบุจำนวนหรือทรัพย์สินที่สามารถนำทรัพย์สินอื่นมีประเภทและชนิดเดียวมาแทนได้ (Fungible) หรือทรัพย์สินที่เป็นหลักประกัน (Negotiable Securities) ตามที่ประสงค์ลงในคำเรียกร้อง⁶⁶ ยกเว้นในกรณีเช่นนี้ศาลจะยกฟ้องของเจ้าหนี้⁶⁷ Summary Court จะไม่มีการดำเนินการพิจารณา (Hearing) เว้นแต่ลูกหนี้ได้แย้งคัดค้านคำสั่งของศาลที่ให้ชำระจ่ายเงิน (Order to Pay) ภายในระยะเวลา 2 สัปดาห์นับแต่วันที่ลูกหนี้ได้รับคำสั่งของศาล

ผลของคำสั่งศาลที่สั่งให้ลูกหนี้ชำระ จ่ายเงินและการจัดหาจัดเตรียมไว้ให้ ซึ่งการบังคับคดียึดทรัพย์ของลูกหนี้ โดยมีเงื่อนไข ว่าถ้าลูกหนี้ไม่ได้โต้แย้งคัดค้านคำสั่งให้จ่ายเงินของศาลภายในระยะเวลาดังได้กล่าวมาแล้วนั้น จะเกิดผลตามกฎหมายให้ศาลต้องดำเนินการให้เป็นไปตามความจำนองของเจ้าหนี้ โดยประกาศแจ้งคำสั่งให้การบังคับคดีที่มีเงื่อนไขนั้นสามารถดำเนินการได้เพื่อให้ได้มาซึ่งการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ตามจำนวนที่เจ้าหนี้เรียกร้องเต็มตามความประสงค์ นอกจากนั้นเพื่อค่าใช้จ่ายของรัฐที่เกิดขึ้นในกระบวนการที่ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้จ่ายเงิน และในการประกาศแจ้งเพื่อให้จัดเตรียมการบังคับคดีโดยมีเงื่อนไขดังกล่าวด้วย⁶⁸ คำสั่งศาลที่สั่งให้ลูกหนี้จ่ายเงินนั้น จะไม่มีผลบังคับตามกฎหมายแต่อย่างใดถ้าหากลูกหนี้ได้แสดงหรือทำให้ปรากฏขึ้น ซึ่งข้อโต้แย้งคัดค้านคำสั่งศาลภายในระยะเวลาที่กำหนด หรือเจ้าหนี้ไม่ดำเนินการบังคับคดีเข้ากับทรัพย์สินของลูกหนี้ภายในกำหนดสามสิบ (30) วันนับแต่วันที่ลูกหนี้สิ้นสิทธิใน

⁶⁵ Code of Civil Procedure of Japan. art.40 The Summary Debt Collection Proceedings มีชื่อที่เรียกเป็นญี่ปุ่นว่า Tokusoku Tetsudzuki ซึ่งแปลความหมายตามตัวอักษรจะหมายความว่า “กระบวนการวิธีพิจารณาแบบการทวงถาม” (Dunning procedure) ซึ่งกระบวนการวิธีพิจารณาดังกล่าวนี้บัญญัติอยู่ใน CCP Book V. ซึ่งเป็นกระบวนการวิธีพิจารณาที่เหมือนกันกับกระบวนการพิจารณาของประเทศเยอรมัน (German Mahnverfahren Zivilprozessordnung Book VII.).

⁶⁶ Code of Civil Procedure of Japan. act.430, 431.

⁶⁷ Code of Civil Procedure of Japan. act.433.

⁶⁸ Code of Civil Procedure of Japan. act.438. ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายดังกล่าวจะมีจำนวนเท่ากับครึ่งหนึ่งของจำนวนที่เจ้าหนี้ต้องการตามที่ระบุไว้ในคำฟ้อง.

การโต้แย้งคำสั่งศาลที่ให้จ่ายเงิน(พ้นสองสัปดาห์)⁶⁹ แต่แม้ว่าจะล่วงพ้นระยะเวลา 2 สัปดาห์ นับแต่วันที่ลูกหนี้ได้รับคำสั่งศาลที่สั่งให้จ่ายเงินและการประกาศแจ้งให้มีการบังคับคดียึดทรัพย์ของลูกหนี้ได้กระทำลงไปแล้วก็ตาม ลูกหนี้ก็ยังมีสิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้านได้ว่าคำสั่งของศาลที่ให้ลูกหนี้จ่ายเงินเป็นโมฆะหรือไม่มีผลบังคับได้โดยการส่งคำคัดค้านคำสั่งดังกล่าว⁷⁰ แต่ถ้าหากว่าลูกหนี้ไม่ได้กระทำการโต้แย้งดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนี้อีก คำสั่งของศาลก็จะกลับกลายเป็นคำสั่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และเป็นคำสั่งที่สามารถบังคับใช้ได้⁷¹

ถ้าคำสั่งให้จ่ายเงินของศาลและการประกาศให้มีการบังคับคดีโดยมีเงื่อนไขได้ตกเป็นโมฆะ โดยคำโต้แย้งคัดค้านของลูกหนี้ คดีของเจ้าหนี้ก็เป็นอันยุติ⁷² และเจ้าหนี้จะดำเนินคดีต่อไปได้แต่เพียงโดยการฟ้องร้องอย่างคดีสามัญและการพิจารณาชี้ขาดตัดสินคดีของเจ้าหนี้ ทั้งใน Summary Court หรือในศาลอื่นเนื่องจากมีการโอนคดีอันเนื่องมาจากเป็นเพราะมูลค่าของคำเรียกร้องที่เปลี่ยนไปจะต้องดำเนินคดีดังกล่าวเช่นเดียวกับคดีในศาลจังหวัด

บทสรุปของกระบวนการวิธีพิจารณาคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ในทางแพ่งของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายในสกุลซีวิลลอว์ (ประเทศฝรั่งเศสและญี่ปุ่น)

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการวิธีพิจารณาสำหรับคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางแพ่งของประเทศฝรั่งเศส และประเทศญี่ปุ่น (รวมถึงประเทศเยอรมัน) มีความคล้ายคลึงกัน โดยกระบวนการวิธีพิจารณาดังกล่าวจะเป็นส่วนหนึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในหมวดที่ว่าด้วยวิธีพิจารณาพิเศษ (Special Proceedings) และการดำเนินคดีแพ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ ในทางแพ่งนี้จะกระทำต่อองค์กรหรือศาลเฉพาะ คือ ประเทศฝรั่งเศส จะอยู่ภายใต้อำนาจของ The Tribunal de Grande Instance และในประเทศญี่ปุ่นจะดำเนินการใน Summary Court นอกจากนี้ในประเทศฝรั่งเศสยังแบ่งประเภทของคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็น 2 ประเภท อีกคือ คดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ในทางพาณิชย์กับคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ในทางแพ่ง ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นไม่ได้แบ่งประเภทคดีเช่นนั้น แต่จะกำหนดลักษณะของคดีไว้ เช่น เฉพาะการเรียกร้องที่เป็นตัวเงิน การเรียกร้องเงินประกันหรือเงินมัดจำ เป็นต้น

⁶⁹ Code of Civil Procedure of Japan. art.437, 439.

⁷⁰ Code of Civil Procedure of Japan. art.440.

⁷¹ Code of Civil Procedure of Japan. art.433.

⁷² Code of Civil Procedure of Japan. art.448. ในกรณีเช่นนี้เจ้าหนี้ต้องเป็นฝ่ายรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียม ซึ่งมีจำนวนเท่ากับที่ที่ต้องการเรียกร้องตามที่ปรากฏในคำฟ้อง.

ประเด็นที่มีความสำคัญหรือเป็นจุดเด่นของการดำเนินคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ทางแพ่งของทั้งสองประเทศนี้ คือ ประการแรก ในการดำเนินคดีดังกล่าวจะมีการกำหนดกฎเกณฑ์ วิธีการ มาตรการพิเศษที่แตกต่างไปจากกฎเกณฑ์ทั่วไปของวิธีพิจารณาในคดีปกติ โดยมุ่งหมายเพื่อความรวดเร็ว สะดวก และเสียค่าใช้จ่ายน้อย ซึ่งรายละเอียดดังกล่าวไว้แล้วในตอนต้น ประการที่สอง วิธีพิจารณาดังกล่าวจะเป็นกระบวนการรวดเร็วและยืดหยุ่น มีระยะเวลาในการดำเนินการพิจารณาที่รวดเร็วและแน่นอน ซึ่งเรียกว่าเป็น “กระบวนการวิธีพิจารณาแบบทวงถาม”

ข้อสังเกตประการหนึ่งในวิธีพิจารณาสำหรับคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ของประเทศญี่ปุ่น คือ การดำเนินคดีเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งกระทำใน Summary courts โดยใช้วิธีพิจารณาเฉพาะ (Summary Debt Collection Proceedings) แล้ว Summary courts ยังมีการทำการประนีประนอมยอมความก่อนฟ้องและการไกล่เกลี่ยมาใช้ร่วมกับวิธีพิจารณาเฉพาะนี้อีกด้วย